

Vodič

s kurikulumom

Osnaživanje edukatora odraslih
za poduzetničko učenje,
inteligenciju i razvoj
poduzetničkog načina
razmišljanja starijih građana
i osoba sa
smanjenim mogućnostima

NASLOV:

Vodič s kurikulumom: Osnaživanje edukatora odraslih za poduzetničko učenje, inteligenciju i razvoj poduzetničkog načina razmišljanja starijih građana i osoba sa smanjenim mogućnostima

PROJEKT:

“Poduzetničko obrazovanje za starije i odrasle sa smanjenim mogućnostima”, financiran je od strane Nationaal Agentschap Erasmus+ Onderwijs & Training, Nizozemska nacionalna agencija za Erasmus+ program.

Projektne partneri su:

- STICHTING MASTERPEACE, Nizozemska
- Centar za neformalno obrazovanje i celoživotno učenje (CNELL), Srbija
 - Udruga za promicanje kvalitete života “Ostvarenje”, Hrvatska
 - Youth Power Germany e.V., Njemačka
 - UNG KRAFT / Youth Power, Švedska
- Preduzeće za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom ITECCION, Srbija

IZDAVAČ:

Centar za neformalno obrazovanje i celoživotno učenje (CNELL), Srbija

UREDNICI:

Miloš Matorčević
Danijela Matorčević

AUTORI:

Berna Xhemajli
Natalia Van Der Wee
Danijela Matorčević
Miloš Matorčević
Armin Čerkez
Nedim Mičijević
Stanče Matović

PRIJEVOD S ENGLESKOG:

Lea Pavlović

GRAFIČKI DIZAJN:

Milica Milović Kinoli

2021.

Sadržaj

Sažetak projekta.....	5
Uvod i struktura vodiča s kurikulumom.....	7
Program obuke.....	8
Vodič za osnaživanje edukatora starijih za učenje, inteligenciju i razvoj poduzetničkog načina razmišljanja starijih građana i osoba sa smanjenim mogućnostima.....	9
Nova poduzetnička era i što to znači za edukatore za odrasle.....	10
Poduzetničko učenje u novoj poduzetničkoj eri.....	10
Ciljne grupe starijih i odraslih sa smanjenim mogućnostima.....	12
Programi obrazovanja odraslih za razvoj poduzetničkog načina razmišljanja – studija uspješnog slučaja Network for Teaching Entrepreneurship.....	13
Preporuke za edukatore obrazovanja odraslih za izvedbu programa obrazovanja za odrasle na temu razvoja poduzetničkog razmišljanja ciljanih grupa starijih i odraslih sa smanjenim mogućnostima.....	14
RAZVIJENE SESIJE ZA OBUKU “OSNAŽIVANJE EDUKATORA ODRASLIH ZA PODUZETNIČKO UČENJE, INTELIGENCIJU I RAZVOJ PODUZETNIČKOG NAČINA RAZMIŠLJANJA STARIJIH GRAĐANA I OSOBA SA SMANJENIM MOGUĆNOSTIMA”.....	16
1. Uvod – međusobno upoznavanje i aktivnosti za povezivanje grupe.....	16
2. Razmjena iskustava o (ne)zaposlenju / situaciji umirovljenika i odraslih sa smanjenim mogućnostima i postojeći programi za edukaciju i razvoj poduzetničkog razmišljanja odraslih.....	20
3. Poduzetničko učenje (Što? Zašto? Modeli?) – način za osnaživanje edukacije ciljanih grupa starijih i odraslih sa smanjenim mogućnostima.....	22
4. Razvoj poduzetničke inteligencije kod starijih i odraslih sa smanjenim mogućnostima.....	25
5. Osam glavnih domena poduzetničkog načina razmišljanja.....	28
6. Metodologija za učenje/treniranje poduzetničkog načina razmišljanja: inovativno učenje i treniranje metodi koje uključuju eksperimentalne i praktične aktivnosti.....	31
7. Tko je poduzetnik? (definiranje kompetencija SKA koje pojedinac mora imati kako bi bio poduzetnik)	33
8. Inkluzivni poduzetnički model u okviru ekonomije krafne. Razvoj poduzetničkog načina razmišljanja	36
9. Model vodstva Flow Compass kao način za razvijanje interpersonalnih vještina koje podržavaju poduzetničke aktivnosti.....	40
10. Razvoj inovativnosti i kreativnih kompetencija za razvoj poduzetničkog načina razmišljanja korisnika (starijih i odraslih sa smanjenim mogućnostima).....	43
11. Kreativno rješavanje problema i inovativne metode promišljanja.....	46

12.	Razvijanje edukacijskih programa za razvoj poduzetničkog razmišljanja kod starijih i odraslih sa smanjenim mogućnostima.....	49
13.	Prezentacija i konzultacije.....	51
14.	Evaluacija i zaključak.....	53

SAŽETAK PROJEKTA

Naslov projekta: “ Poduzetničko obrazovanje za starije i odrasle sa smanjenim mogućnostima ”

Vrlo često, plaće i zaposlenih građana i penzije umirovljenika, gdje postoje – nisu sasvim dovoljne za visoke troškove života u “starijoj” dobi kada su mlađe generacije napustile kućanstvo kako bi izgradile karijeru i stvorile život u vlastitom kućanstvu. Sve više i više starijih i odraslih (sa smanjenim mogućnostima) stoga traži nove načine zarađivanja novca za kućanstvo i pozitivno gledaju na poduzetničke mogućnosti, te vide samozapošljavanje kao vrijednu i cijenjenu opciju.

Stariji i odrasli sa smanjenim mogućnostima korisnici su naših aktivnosti i njihove potrebe direktno utječu i na naše potrebe i potrebe naših partnerskih organizacija. Zato, nakon kratke ankete provedene među korisnicima, svi su se partneri složili kako trebaju popraviti edukaciju i NFE aktivnosti za starije sa kvalitetnim poduzetničkim učenjem [Entrepreneurial Learning (EL)] u skladu s novom koncepcijom poduzetničke ere kako bismo pružili kvalitetne, atraktivne i efektne aktivnosti za osobni i profesionalni razvoj starijih i odraslih sa smanjenim mogućnostima u svrhu boljeg uključivanja u zajednicu.

Glavni cilj partnera uključenih u ovaj projekt je opremiti starije i odrasle sa smanjenim mogućnostima setom vještina koje su potrebne kako bi mogli raditi na osobnom razvoju u polju poduzetničke inteligencije i stvaranja (mogućnosti samozapošljavanja u današnjem svijetu u kojem je posao nesiguran i dok mnoge poznate profesije i poslovi izumiru sve više i više). Novi potrebni kapacitet je upravo poduzetnička inteligencija – vještina koja može biti istrenirana i razvijena zadobivanjem raznih vještina, znanja i stavova kroz kvalitetnu i neformalnu edukaciju.

Ovaj projekt je nastavak na prijašnja iskustva s aspektom poduzetničke inteligencije, razvoja poduzetničkog načina razmišljanja i kreativnih kompetencija kao novih razina učenja za odrasle i učenja samozaposlenju i poduzetništvu.

Projektne ciljevi:

- Osnaživanje poduzetničke inteligencije i poduzetničkog načina razmišljanja starijih i odraslih sa smanjenim mogućnostima (uključujući intra- i interpersonalne socio-emotivne vještine i kreativne kompetencije), kroz razvoj inspirativnih, inovativnih i modernih vodiča i programa e-učenja.
- Osnaživanje edukatora za odrasle i poboljšanje upravljanja znanjem kod institucija i organizacija za obrazovanje odraslih kako u teoriji, tako i u praksi, kako bi se razvile kompetencije edukatora za odrasle u razvoju poduzetničkog načina razmišljanja i kreativnosti za razvoj poduzetništva kod građana, kroz obuku, inovativni vodič s kurikulumom i programom e-učenja za obuku edukatora.
- Razmjena dobrih praksi i daljnji razvoj kvalitetnog strateškog partnerstva između partnera iz 5 europskih zemalja s različitim iskustvima po pitanju samozapošljavanja i poduzetništva građana.

Projektne aktivnosti su:

- A1 Projektne menadžment
- M1 Inicijalni *kick-off* sastanak
- O1 Priručnik za poduzetničko učenje, inteligenciju i razvoj načina razmišljanja kod odraslih
- M2 Drugi projektne sastanak
- O2 Vodič s kurikulumom: Osnaživanje edukatora za obrazovanje odraslih o poduzetničkom učenju, inteligenciji i razvoju poduzetničkog načina razmišljanja kod starijih i odraslih sa smanjenim mogućnostima
- M3 Treći sastanak
- O3 E-tečaj za edukatore: Poduzetničko učenje, inteligencija i razvoj poduzetničkog načina razmišljanja kod starijih i odraslih sa smanjenim mogućnostima
- O4 E-tečaj za korisnike: Intrapersonalni aspekti razvoja poduzetničkog načina razmišljanja

- O5 E-tečaj za korisnike: Vodstvo, timski rad i ostale intERpersonalne vještine za razvoj poduzetničkog načina razmišljanja
- C1 LTTA Obuka za za trenere i trenerice
- E1, E2, E3, E4, E5 – otvorene konferencije u Srbiji, Hrvatskoj, Švedskoj, Njemačkoj, Nizozemskoj
- M4 – Evaluacijski sastanak

Na kraju ovog projekta, projektni partneri, kao i druge organizacije i uključeni, imat će dostupne efektivnije alate i kompetentnije osoblje za bavljenje poduzetničkim obrazovanjem starijih i odraslih sa smanjenim mogućnostima.

Projektni partneri su:

- STICHTING MASTERPEACE, Nizozemska
- Centar za neformalno obrazovanje i celoživotno učenje (CNELL), Srbija
- Udruga za promicanje kvalitete života "Ostvarenje", Hrvatska
- Youth Power Germany e.V., Njemačka
- UNG KRAFT / Youth Power, Švedska
- Preduzeće za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom ITECCION, Srbija

Uvod i struktura vodiča s kurikulumom

Ovaj vodič s kurikulumom je inovativan resurs za edukaciju, podršku i mentorstvo edukatora za obrazovanje odraslih (sadašnje i buduće) te za daljnji razvoj (*online* i *offline*) organizacijske kulture, mentorstva i edukacije za starije i odrasle sa smanjenim mogućnostima u našoj zajednici na temu razvoja poduzetničkog načina razmišljanja i inteligencije u skladu s poduzetništvom nove ere. Sastoji se od dva dijela u kojem prvi pokriva ključne koncepte i preporuke sukladnih tema na polju poduzetništva za edukatore odraslih, dok se drugi dio odnosi na detaljni razvoj sesija osmodnevne obuke. Ključni inovativni aspekt ovog vodiča s kurikulumom je u temama koje pokrivaju polje poduzetništva te se koncentrira na novu poduzetničku eru i intrapersonalne aspekte poduzetničkog razmišljanja. Sve do sada, standardni edukacijski programi u ovom području fokusirali su se na dizajn biznis plana. Naš vodič s kurikulumom specijaliziran je za fokus na razvoj poduzetničkog načina razmišljanja u novoj eri. Kako je kurikulum dizajniran za edukatore u polju poduzetništva, postoji velika mogućnost da se napravi značajni utjecaj na širu zajednicu. Program je posebno dizajniran za osnaživanje edukatora koji rade sa starijima i odraslima sa smanjenim mogućnostima koji su zainteresirani razviti karijeru u poduzetničkom svijetu, ali nemaju potreban pristup informacijama i metodama koje su potrebne danas kako bi se ostvario uspjeh.

Glavni ciljevi ovog vodiča s kurikulumom su:

- Razumjeti koncept i značaj nove ere poduzetništva u edukaciji
- Prezentirati uspješne studije slučaja razvoja poduzetničkog načina razmišljanja u edukacijskim programima
- Naučiti više o nacionalnim iskustvima u vezi zapošljavanja starijih i odraslih sa smanjenim mogućnostima i postojećim programima koji se bave ovim problemom
- Razumjeti koncept poduzetničkog učenja i njegove prakse pri radu sa starijima i odraslima sa smanjenim mogućnostima
- Razumjeti koncept poduzetničke inteligencije kao i razvoj poduzetničkog načina razmišljanja
- Naučiti o osnovnim domenama koje pripomažu razvoju poduzetničkog načina razmišljanja
- Definirati ključne kompetencije koje bi poduzetnik trebao imati pomoću fokusiranja na vještine, znanje i stavove
- Prepoznati važnost kreativnosti i inovacije u razvoju poduzetničkog načina razmišljanja
- Razviti buduće programe i radionice u lokalnim zajednicama za ciljane grupe starijih i odraslih sa smanjenim mogućnostima
- Stvoriti mjesto za prezentiranje razvijenih radionica i konzultacija za daljnje poboljšanje/preporuke za edukatore za odrasle

Ovaj kurikulum obuke baziran je na principima i pristupima neformalnog obrazovanja te se sastoji od praktičnih aktivnosti koje je lako reproducirati u edukacijskim programima. Vodič s kurikulumom je koristan alat za sve zainteresirane edukatore i može biti ponuđen kao poboljšanje kvalitete upravljanja znanja u edukacijskim organizacijama jer omogućava laku i kvalitetnu multiplikaciju znanja i praksi koji su opisani i za buduće obrazovanje edukatora za odrasle koji su zainteresirani za organiziranje/provođenje poduzetničkih edukacija starijih i odraslih sa smanjenim mogućnostima u našoj zajednici.

Program obuke

1. dan	
Prijepodne	Dolazak sudionika
Poslijepodne	Dobrodošlica
2. dan	
Prijepodne	Uvod – međusobno upoznavanje i igre za koheziju grupe
Poslijepodne	Razmjena iskustava o (ne)zaposlenju / situaciji umirovljenika i odraslih sa smanjenim mogućnostima i postojeći programi za edukaciju i razvoj poduzetničkog razmišljanja odraslih
Poslijepodne	Promišljanje i evaluacija dana
Večer	Interkulturalna večer
3. dan	
Prijepodne	Poduzetničko učenje (Što? Zašto? Modeli?) – način za osnaživanje edukacije ciljanih grupa starijih i odraslih sa smanjenim mogućnostima
Poslijepodne	Razvoj poduzetničke inteligencije kod starijih i odraslih sa smanjenim mogućnostima
Poslijepodne	Promišljanje i evaluacija dana
4. dan	
Prijepodne	Osam glavnih domena poduzetničkog načina razmišljanja
Poslijepodne	Metodologija za učenje/treniranje poduzetničkog načina razmišljanja: inovativno učenje i treniranje metodi koje uključuju eksperimentalne i praktične aktivnosti
Poslijepodne	Promišljanje i evaluacija dana
5. dan	
Prijepodne	Tko je poduzetnik? (definiranje kompetencija SKA koje pojedinac mora imati kako bi bio poduzetnik)
Poslijepodne	SLOBODNO POPODNE
6. dan	
Prijepodne	Inkluzivni poduzetnički model u okviru ekonomije krafne. Razvoj poduzetničkog načina razmišljanja.
Poslijepodne	Model vodstva Flow Compass kao način za razvijanje interpersonalnih vještina koje podržavaju poduzetničke aktivnosti
Poslijepodne	Promišljanje i evaluacija dana
7. dan	
Prijepodne	Razvoj inovativnosti i kreativnih kompetencija za razvoj poduzetničkog načina razmišljanja korisnika (starijih i odraslih sa smanjenim mogućnostima)
Poslijepodne	Kreativni način rješavanja problema i inovativne metode za razmišljanje
Poslijepodne	Promišljanje i evaluacija dana
8. dan	
Prijepodne	Razvijanje edukacijskih programa za razvoj poduzetničkog razmišljanja kod starijih i odraslih sa smanjenim mogućnostima
Poslijepodne	Razvijanje edukacijskih programa za razvoj poduzetničkog razmišljanja kod starijih i odraslih sa smanjenim mogućnostima
Poslijepodne	Promišljanje i evaluacija dana
9. dan	
Prijepodne	Prezentacije i konzultacije
Poslijepodne	Evaluacija i zaključak
Večer	"See you again" oproštajna zabava
10. dan	
Prijepodne	Odlazak sudionika

Vodič za osnaživanje edukatora starijih za učenje, inteligenciju i razvoj poduzetničkog načina razmišljanja starijih građana i osoba sa smanjenim mogućnostima

Ovaj dio stavlja naglasak na ključne koncepte i preporuke vezane za kompetencije i principe bitne za neformalno obrazovanje edukatora za obrazovanje odraslih pri radu sa starijima i odraslima sa smanjenim mogućnostima. Odabrane teme/elementi koji su prezentirani imaju ključnu ulogu pri razvijanju edukacijskih programa za korisnike i od visoke su važnosti uz razvijenu obuku u kurikulumu te su prezentirani u drugom dijelu ovog poglavlja.

Nova poduzetnička era i što to znači za edukatore za odrasle

S financijskom krizom tijekom 2000ih, poduzetnički je svijet doživio puno promjena. Koncept poduzetništva više ne označava samo pokušaj stvaranja vlastitog poduzeća i plasiranje proizvoda na tržište. Takozvana nova poduzetnička era stavila je fokus na društvenu povezanost i stvorila sveobuhvatni pristup prema poduzetništvu. David Rae, jedan od najaktivnijih stručnjaka u ovom polju, naglašava kako je nova poduzetnička era održivija u odnosu na staru poduzetničku eru koja je bila orijentirana na individualni profit i uspjeh. Sa sigurnošću možemo reći kako je tijekom zadnjeg desetljeća priroda poduzetništva i njegova uloga u ekonomiji i društvu znatno izmijenjena. Trenutna pandemija covid-19 je također utjecala na ovo područje kroz brze promjene načina na koje se preživljava u ekonomiji obzirom na izazove koje je donijela pandemija. Prema Mustafi (2020), mnoga poduzeća su se našla u situaciji panike zbog nove poduzetničke ere i promjena u socijalnom okruženju i globalnoj ekonomiji.¹ Vlade diljem svijeta donose nova pravila i norme kako bi ponovno uspostavili održive ekonomije i upravo je ovo problem za mnoge starije i odrasle koji smatraju kako je poduzetništvo postalo igra kojoj se mogu priključiti samo oni koji imaju pristup adekvatnom obrazovanju, sustavu financiranja i mreži poznanstava (WEF, 2020).² Doduše, prilagodljivost je jedan od ključnih koncepata duboko ukorijenjen u poduzetništvu. Iako je postpandemijski svijet donio nove izazove koje treba savladati, prvi je korak omogućiti samome sebi što prije prilagoditi se novim tehnologijama i integrirati ih na uspješan način u procese kako bi bila što bolja organizacija pa samim time i veća konkurencija (Mustafa, 2020).³

S promjenama u funkcioniranju poduzetništva, promjene u obrazovanju su od jednake važnosti. Iz tog razloga, stručnjaci u ovom području proveli su razna istraživanja i osmislili razne teorije za prilagođavanje na nove promjene. Istovremeno, edukatori su često pod pritiskom pratiti promjene i ostati u toku s temama kako bi mogli dati prave i ažurirane informacije za svoje ciljane grupe.

Poduzetničko učenje u novoj poduzetničkoj eri

Kako bi bolje razumjeli kako poduzetničko učenje može pomoći poduzetnicima da bolje shvate i usvoje promjene, David Rae je 2009. predstavio model s poduzetničkim učenjem koji se temelji na narativima i društvenom konstrukcionizmu.

¹ Mustafa, B. M. (2020). Poduzetnik nove ere. Forbes.

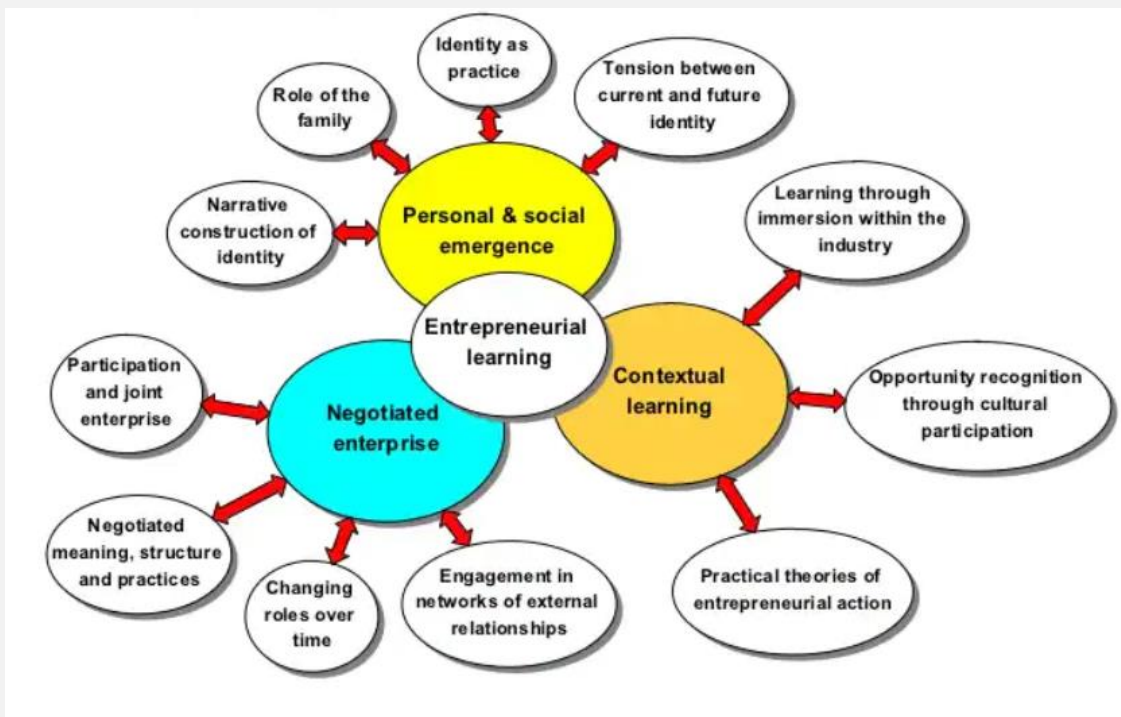
<https://www.forbes.com/sites/forbesbusinesscouncil/2020/09/23/the-new-era-entrepreneur/?sh=2ad0964054f1>

² World Economic Forum. (2020). Otkrivanje pravog utjecaja covid-19 na poduzetništvo.

<https://www.weforum.org/agenda/2020/06/how-covid-19-will-change-entrepreneurial-business/>

³ Mustafa, B. M. (2020). Poduzetnik nove ere. Forbes.

<https://www.forbes.com/sites/forbesbusinesscouncil/2020/09/23/the-new-era-entrepreneur/?sh=2ad0964054f1>

Slika 1: Model poduzetničkog učenja. (Rae, 2009), Izvor: Journal: The Braybrooke Press Ltd. Journal of General Management – David Rae (2014), str. 83-84

Kroz ovu tablicu, Rae naglašava važnost osobnog i društvenog razvoja, dogovaranja o poduzetništvu i konceptualnog učenja kada je u pitanju obnova gospodarstava, društava, razvoj povjerenja te pronalaženje i potvrđivanje novih mogućnosti.

Osobni i društveni nastanak - Ovaj ishod učenja potiče poduzetnike da razviju vještine poput samosvijesti, da mogu razumjeti svoje vrijednosti, identificirati napetosti između sadašnjosti i budućnosti i uloge drugih.

Poduzeće po pregovorima - Kroz ovaj ishod učenja poduzetnici mogu bolje razumjeti važnost angažmana u mrežama vanjskih odnosa, različitih struktura i praksi u smislu pregovora i promjene uloge.

Konceptualno učenje - Ova mogućnost učenja pruža metodologiju o tome kako istraživati, raditi i djelovati u skladu s različitim mogućnostima.

Osim ovog modela, postoje različiti *online* i *offline* modeli koji su razvijeni kako bi se korisnici prilagodili ovim promjenama nove ere poduzetništva.

Ciljne grupe starijih i odraslih sa smanjenim mogućnostima

Ovu skupinu čine stariji i odrasli sa smanjenim mogućnostima na koje sve više utječu nedavna ažuriranja o poduzetničkim promjenama. Postojeće znanje o ulasku u poduzetnički svijet koje se učilo u školama i različitim obrazovnim programima u prošlosti nije u skladu s novim promjenama koje se dešavaju na današnjem tržištu, uključujući i promjene na koje utječe globalna pandemija. Sada više nego ikad postoji potreba za poduzetničkim obrazovanjem kroz različite tečajeve osposobljavanja. Takvi su treninzi iznimno potrebni kako bi se starijima i osobama sa smanjenim mogućnostima pružila prilika te kako bi ih se potaknulo na razvoj novih skupova vještina.

Biti dio obuka i drugih različitih obrazovnih projekata iskustvo je koje ispunjava te u kojem sudionici imaju koristi u osobnom razvoju i stječu različite nove vještine. Ovo je jedan od razloga zašto bi trebalo biti više projekata usmjerenih na rješavanje potreba starijih i osoba sa smanjenim mogućnostima jer ljudi koji pripadaju ovoj ciljnoj skupini ne pohađaju takve vrste obuka koje se smatraju jednom od najboljih mogućnosti za ostanak u tijeku i u skladu s najnovijim trendovima u poduzetništvu.

Programi obrazovanja odraslih za razvoj poduzetničkog načina razmišljanja – studija uspješnog slučaja Network for Teaching Entrepreneurship

Mreža za poučavanje poduzetništva (NFTE) globalna je obrazovna neprofitna organizacija osnovana prije više od 30 godina, s fokusom na prenošenje moći poduzetništva u dio zajednica s niskim prihodima. Prisutni su u nekoliko država u SAD -u i 14 drugih zemalja svijeta.

Zajednica koja predstavlja NFTE vrlo je raznolika: ljudi iz lokalne zajednice, učitelji, poslovni ljudi, dizajneri kurikuluma, poduzetnici, voditelji programa i tako dalje. Također, pristaše NFTE pristižu s različitih razina, počevši od pojedinačnih razina do globalnih zaklada i korporacija.

Tijekom svih ovih godina rada NFTE je obučio više od tisuća učitelja i obrazovao više od milijun ljudi iz različitih dobnih skupina diljem svijeta. Programe predaju učitelji koji su dio učiteljskog zbora i vrlo visoko obučeni.

Kako bi svojim učenicima donijeli jedinstvenije i učinkovitije učenje, NFTE surađuje s partnerima iz javnog i privatnog sektora, a godinama su uspjeli doći do iskustvenog učenja temeljenim na projektima i motiviraju ljude da budu dio njihovih programa. Nadalje, osim činjenice da učenike NFTE-a podupire visoko obučeni učiteljski zbor, postoje i posvećeni treneri iz dobrovoljnog zbora, koji pomažu učenicima da ostanu motivirani te im pomažu u stjecanju stipendija i početnog kapitala temeljem niza godišnjih natjecanja u poslovnom planu i predavljanju.

Dobro je napomenuti da se programi NFTE-a mogu pronaći *online* ili osobno u različitim institucijama, poput škola, crkava, društvenih centara, knjižnica i drugih institucionalnih okruženja.

Što se tiče programa koje nudi NFTE, postoji širok raspon programa koji su osmišljeni tako da budu fleksibilni i privlačni kako za učenje na internetu tako i za osobno učenje. Također, svi programi su vrlo inkluzivni, nude programe za srednjoškolce i srednjoškolce u učionicama ili kampu, a također su prilagodili nagrađivani kurikulum u mrežnom programu za odrasle učenike.

Prepoznajući važnost učenja osnova poduzetništva, te otkrivajući i njegujući skup novih vještina, NFTE je započeo s programima Poduzetnički način razmišljanja. Ovi su programi osmišljeni kako bi pomogli odraslima koji su tek započeli svoju karijeru u području poduzetništva da razviju vještine potrebne za nastavak karijere, te starijim osobama koje možda žele ponovno započeti svoju karijeru ili bi htjele bolje razumjeti i usvojiti promjene poduzetništva novog doba.

Za daljnje informacije o NFTE: <https://www.nfte.com/>

Preporuke za edukatore obrazovanja odraslih za izvedbu programa obrazovanja za odrasle na temu razvoja poduzetničkog razmišljanja ciljanih grupa starijih i odraslih sa smanjenim mogućnostima

Obuka „Osnaživanje edukatora odraslih za poduzetničko učenje, inteligenciju i razvoj poduzetničkog načina razmišljanja kod starijih i osoba sa smanjenim mogućnostima“ razvijen je s ciljem proširenja utjecaja cjelokupnog projekta na partnere i članove drugih organizacija i nastavnike koji su aktivni u radu sa starijima i odraslima sa smanjenim mogućnostima. Nadalje, cilj mu je proširiti utjecaj i pružiti alate za sve nastavnike koji se u svom poslu usredotočuju na temu poduzetništva pružanjem tehnika korištenja poduzetničkog učenja kao inovativnog izvora u tom pogledu. Stoga je podrška daljnjem razvoju kapaciteta organizacija i edukatora u njihovim programima glavna ideja ovog kurikuluma.

Ovaj kurikulum posebno je koristan resurs za sve nastavnike i organizacije koji su zainteresirani za rad sa starijima i osobama sa smanjenim mogućnostima pomoću korištenja poduzetničkog učenja i razvoja mišljenja u svojim programima. Razvijene sesije mogu se lako prilagoditi za implementaciju u različitim stvarnostima i potrebama zemlje, a također služe i kao inspiracija za organizaciju sličnih aktivnosti.

Kvalitetna prilagodba i provedba tečaja osposobljavanja na temelju ovog kurikuluma, uključujući uspješno postizanje ciljeva i zadataka postavljenih za svaku sesiju i vježbu, može se osigurati sljedeći neke niže navedene ključne preporuke. Ove su preporuke korisne u obje faze - pripremi prije dolaska polaznika na obuku i tijekom programa obuke.

Faza 1: Prije obuke

- Putem info paketa, e-pošte/telefonske komunikacije, svi sudionici trebaju dobiti detaljne informacije o svom sudjelovanju, uključujući mjere sigurnosti i higijene.
- Prijavni obrasci trebaju uključivati pitanja vezana za njihovu motivaciju u programu i na temelju toga se treba vršiti odabir sudionika.
- Pripremne sastanke sa sudionicima trebaju organizirati koordinatori projekta i partnerske organizacije zadužene za pripremu/slanje sudionika na tečaj, kako bi se polaznici pripremili i informirali o temi i očekivanjima, kulturnim vrijednostima zemlje te ključnim informacijama o metodologiji neformalnog obrazovanja (za one koji prvi put sudjeluju u takvom programu). Također, kako bi im se pružila podrška u organizaciji putovanja i potrebnim pripremama prije dolaska.
- Vrlo je važno unaprijed obavijestiti sudionike o nekim aktivnostima koje zahtijevaju da imaju određenu razinu znanja o lokalnom kontekstu. Sudionici bi trebali unaprijed istražiti situaciju starijih i odraslih osoba sa smanjenim mogućnostima u njihovoj zemlji, kao i postojeće programe vezane za poduzetničko učenje i izazove s kojima se ciljne skupine i nastavnici susreću u ovom području. Na ovaj način bi se moglo lakše prilagoditi temi i razviti lokalne obrazovne planove na temelju potreba koje otkriju svojim istraživanjem.
- Partnerske organizacije trebaju obavijestiti i pripremiti sudionike o važnosti prihvaćanja i toleranciji pri radu u međukulturnim skupinama.
- Organizacije koje šalju trebaju svojim sudionicima dostaviti relevantne materijale o radu i aktivnostima organizacije, kao što su brošure, poveznice na web stranice, posjetnice, knjižice ili

druge relevantne publikacije vezane za temu itd. kako bi im se pružila prilika za stvaranje mreža ili pokretanje potencijalnih partnerstava.

- Sudionici bi trebali biti unaprijed obaviješteni da će se održati međukulturna večer na kojoj svaka skupina donosi lokalnu hranu ili piće ili iznosi zanimljive činjenice i kulturne vrijednosti iz svojih zemalja.

Faza 2: Tijekom obuke

- Sve sesije predstavljene u ovom kurikulumu razvijaju kompetentni treneri i edukatori i namijenjene su svim odgajateljima koji su zainteresirani za temu poduzetničko učenje i njegovu upotrebu za uključivanje starijih i osoba sa smanjenim mogućnostima u zajednici. Međutim, kad organiziraju tečaj osposobljavanja na temelju ovog kurikuluma, odgajatelji prvo moraju uzeti u obzir razinu znanja u grupi i prilagoditi sesije svojim potrebama i mogućnostima.
- Prvog dana programa sudionici trebaju postaviti ciljeve učenja i očekivanja za tečaj osposobljavanja, a zatim to evaluirati posljednjeg dana. Nadalje, kao ključni element ciljeva učenja svakog dana obuke treba biti provedeno vrednovanje i promišljanje. Unutar programa treba imati prostora za sudionike da razmisle i ocijene radni dan, uključujući program, energiju unutar grupe, performanse trenera i njegovu razinu doprinosa i učenja.
- Kako bi se odgovorilo na potrebe grupe i kako bi se sesije i metodologija lako prilagodile potrebama sudionika te kako bi se uspješno proveli i postigli ciljevi, treba visoko poticati vrednovanje i razmišljanja i podijeliti ih s trenerima.
- Fleksibilnost je još jedan važan faktor kojeg treneri trebaju biti svjesni. Neke bi sesije mogle trajati dulje tijekom faze provedbe nego što je to prvotno planirano. U tim je slučajevima važno biti fleksibilan, osobito kada se čini da sudionici uživaju u aktivnostima i uče više o određenoj temi.
- Naglašavanje i davanje mogućnosti sudionicima da daju svoj doprinos sesijama još je jedna stvar koju bi treneri trebali uzeti u obzir. Oni mogu obavijestiti sudionike o takvoj prilici u info paketu ili prvog dana programa kako bi im dali vremena da nešto isplaniraju.

Faza 3: Nakon obuke

- Proces evaluacije vrlo je važan proces koji bi se trebao odvijati nakon obuke. Ako nakon osposobljavanja polaznici trebaju organizirati lokalne radionice, u tom slučaju obrazac za ocjenjivanje mora uključiti ovaj proces i povezati ga s dugoročnim utjecajem cjelokupne obuke, što im je posebno korisno za razmišljanje, a treneri tako mogu poboljšati svoj rad u budućim programima. Također, u obrascima za ocjenjivanje treba postaviti pitanja vezana za prijedloge i poboljšanja za budući rad.
- Nakon odlaska, vrlo važna stvar je održavanje kontakta sa sudionicima kako bi se mogli razviti obrazovni planovi i pružiti podrška/pomoć (ukoliko je potrebna) za organizaciju takve aktivnosti. Također, nakon provedbe aktivnosti od sudionika se može zatražiti da podnesu obrazac za povratne informacije i izvještavanje o naknadnim aktivnostima.

RAZVIJENE SESIJE ZA OBUKU “OSNAŽIVANJE EDUKATORA ODRASLIH ZA PODUZETNIČKO UČENJE, INTELIGENCIJU I RAZVOJ PODUZETNIČKOG NAČINA RAZMIŠLJANJA STARIJIH GRAĐANA I OSOBA SA SMANJENIM MOGUĆNOSTIMA”

1. Uvod – međusobno upoznavanje i aktivnosti za povezivanje grupe

Naslov sesije: Uvod – međusobno upoznavanje i aktivnosti za povezivanje grupe

Trajanje: 180 min

Pozadina:

Prva sesija svake obuke obično se planira za službeno predstavljanje polaznika i organizacijskog tima. Također, donosi prostor za razmjenu informacija vezanih za projekt i njegove aktivnosti, tečaj obuke i razvijenu agendu, kao i neke praktične informacije o mjestu održavanja, zemlji itd. Štoviše, razvoj uvodnih sesija važan je za postavljanje temelja za sudionike u međusobnom upoznavanju, sudjelovanju u timskim aktivnostima koje doprinose boljoj atmosferi u grupi, a istovremeno stvaraju radno okruženje za buduće sesije i dane. Aktivnosti organizirane na ovoj sesiji osmišljene su na način da se podijele sve ranije navedene potrebne informacije, te da se sudionicima omogući prostor za razmjenu njihovih briga, očekivanja, kao i iskustva i znanja o temi.

Cilj sesije: Upoznati sudionike s ključnim informacijama o programu i stvoriti ugodnu radnu atmosferu te postaviti zajedničke ciljeve.

Ciljevi:

- Upoznati sudionike s projektom i aktivnostima te predstaviti program rada;
- Istražiti očekivanja i moguće doprinose sudionika;
- Ostvariti prostor za aktivnosti koje povezuju grupu.

Adresirane kompetencije:

- Komunikacija;
- Osobne, društvene i kompetencije za lakše učenje;
- Kulturna osviještenost i pokazivanje znanja;
- Višejezičnost;
- Pismenost.

Metodologija i metode:

- *Input* (prezentacija);
- Plenarna sjednica;
- Individualni rad i rad u paru;
- Rad u malim grupama;
- *Brainstorming*;
- Kreativne aktivnosti.

Tijek sesije:

I. Uvod u projekt i aktivnosti (15 min)

Koordinator projekta koristi prve minute ove sesije kako bi dao kratak uvod o radu organizacije i predstavio radni tim za ovu obuku. Nadalje, on/ona daje prezentaciju o projektu i planiranim aktivnostima, kao i detaljne informacije o ovom osposobljavanju. Koordinator i treneri također informiraju sudionike o logističkim stvarima, ulogama i obvezama svakog člana tima kako bi se sudionici obratili pravoj osobi za različita pitanja i drugim relevantnim informacijama vezanim uz njihovo sudjelovanje.

II. Predstavljanje (10 min)

Nakon službenog predstavljanja, koordinator još jednom ponavlja imena trenera pozivajući ih da se službeno predstave. Zatim se pozivaju svi sudionici da podijele svoja imena u krug, te nešto vezano za njihov profesionalni angažman ili hobi.

III. Speed dating (30 min)

Trener poziva sudionike da se podijele u 2 grupe s jednakim brojem ljudi. Obje grupe tvore krug dok je unutarnji krug okrenut prema drugoj skupini koja je vanjski krug. Ideja je da svaka osoba stane ispred nekoga iz drugog kruga, a aktivnost se smatra konceptom „brzog spoja“ gdje se ima samo 3-4 minute za upoznavanje nekoga, ali u ovom slučaju prema temama/pitanjima koje je postavio trener. Trener daje upute za aktivnost grupi i počinje s prvim pitanjem/temom. Kad istekne vrijeme, dolazi sljedeća tema, a trener traži od sudionika (unutarnji ili vanjski krug) da se pomaknu za 1-2 mjesta lijevo ili desno kako bi upoznali nove ljude za razgovor. Proces se nastavlja sve dok trener ne pročita sva pitanja/teme. Približno vrijeme za dovršetak aktivnosti je 30 minuta, a moguće teme/pitanja mogu biti sljedeće:

- Moj savršen dan izgleda...
- Najdraže jelo/piće
- Najdraži film/TV serija
- Najdraže mjesto za odmor/zabavu
- Kako izgleda tvoja budućnost?
- Najbolji poklon koji sam primio/dao
- Tko ti je najbolji prijatelj?
- Voliš li raditi sa/za ljude s različitim pozadinama?
- Koji ti je najdraži način putovanja?
- Koje je tvoje savršeno radno mjesto?
- Moja metoda za učenje
- Koja je najbolja/najgora navika koju imaš?

IV. Prezentacija programa obuke (10 min)

Sljedećih 10 minuta posvećeno je predstavljanju programa obuke koji se sastoji od detaljnog objašnjavanja tema i sesija svakog radnog dana. Trener to čini dodavanjem nekih crteža i vizualnih materijala, dok sudionici mogu zatražiti dodatne informacije ili dati prijedloge za neki 'otvoreni prostor' tijekom radnog dana u slučaju da s drugima žele podijeliti nešto vezano za temu.

V. Što me dovelo ovdje? (60 min)

Nakon prezentiranja programa, sudionici sad imaju priliku razmisliti o svojim mogućim očekivanjima, doprinosima i strahovima tijekom obuke. Kako bi se ovu aktivnost učinilo kreativnijom, trener dijeli sudionike u četiri grupe i od njih traži da naprave kreativan crtež o putovanjima svakog člana koje je dovelo do pridruživanja obuci. Treba se koristiti *flipchart* papir i zajedničko crtanje njihovih putovanja može započeti iz određenog dijela njihovog života (od osnovnog obrazovanja, sveučilišta ili onog što je prva životna faza koja je pridonijela njihovom uključivanju u neformalno obrazovanje i u ove teme). Trener/ica treba naglasiti tijekom rada da na crtežu imaju i kratke rasprave pri pričanju priče kako bi mogli biti kreativniji kod pisanja na ploču. Također se može tražiti od polaznika da dodaju koji mogu biti njihovi doprinosi u obuci na temelju njihovih životnih iskustava, te koji su neki strahovi koji mogu utjecati na sudjelovanje i energiju u grupi tijekom nadolazećih dana. Popis strahova i vrlina također bi trebao biti zajednički za svaku malu skupinu. Za izvođenje ovog zadatka koriste 20-30 minuta, a nakon što završe, trener/ica poziva svaku skupinu da predstavi svoj crtež i popis strahova i mogućih doprinosa. Nakon svake prezentacije ostaje nekoliko minuta za pitanja i komentare trenera i drugih sudionika. Zatim trener prikuplja sve crteže i postavlja *flipchart* papir na vidljivo mjesto u radnoj sobi kako bi sudionici mogli provjeriti i podsjetiti se očekivanja, doprinosa i strahova za bolji rad u grupama tijekom narednih radnih dana.

VI. Egg drop aktivnost (45 min)

U ovoj aktivnosti sudionici su podijeljeni u pet malih grupa. Predavači su unaprijed pripremili iste radne materijale za svaku skupinu, a to su: jedno sirovo jaje, papiri, traka, jedan balon, nekoliko slamki (plastičnih) i malo konca. Zadatak svake skupine je stvoriti izum od danih materijala u kojem se jaje ne bi slomilo prilikom ispuštanja. Kako bi aktivnost bila izazovnija, trener dodaje da će se testiranje obaviti ispuštanjem s drugog kata zgrade. Sudionici koriste otprilike 20 minuta za izvršavanje ovog izazovnog zadatka, a zatim se testiranje obavlja sa svim prisutnim skupinama. Nakon toga, sve se grupe pridružuju plenarnoj sjednici radi kratke rasprave o aktivnosti koju vodi trener sa sljedećim pitanjima:

- Kako ste se osjećali tijekom procesa?
- Što se dogodilo u tvojoj grupi tijekom ove aktivnosti?
- Jeste li dobro surađivali?
- Što nije prošlo dobro ili je bilo izazovno?
- Što biste promijenili?
- Kako povezuješ ovu vježbu s našom obukom?

VII. Grupni dogovori o pravilima (10 min)

Nakon rasprave, treneri završavaju sesiju posvećujući 10 minuta definiranju zajedničkih grupnih dogovora koji se primjenjuju tijekom radnih dana na tečaju. Sudionici koriste 3-4 minute za razmišljanje o tome što bi htjeli izbjeći kako bi imali dobru atmosferu u grupi i kako bi se svi osjećali uključeno i poštivano. Trener može započeti s 1-2 pravila kako bi probio led i pitati sudionike slažu li se da ih stave na *flipchart*. Zatim sudionici dodaju vlastite sporazume i trener ih zapisuje nakon što dobije odobrenje cijele grupe.

Potrebni materijali: A4 papiri, *flipchart* papiri, *post-it* papirići, kemijske olovke u boji, sirova jaja, selotejp, baloni, plastične slamke, konac.

Preporuke za daljnje multipliciranje ove sesije:

- Za vježbu “*speed dating*” trener treba obratiti pažnju na to gdje sudionici stoje i na temelju toga ih zamijeniti u sljedećim rundama. Time ćete izbjeći mogućnost da se ljudi iz iste zemlje stalno susreću, već da umjesto toga upoznaju nove ljude i saznaju više o drugima.
- Prilikom izvođenja vježbe crtanja trener bi trebao prići svakoj skupini i vidjeti treba li im više vremena za zadatak i dijeljenje svoje priče. Ova je vježba vrlo važna za polaznike kako bi naučili više o međusobnim iskustvima, pa bi u slučaju da je potrebno više vremena, treneri trebali biti fleksibilni s vremenom.
- Zajednički grupni dogovori o pravilima od velike su važnosti u obukama neformalnog obrazovanja jer uspostavljaju temelj za uključivanje i poštivanje svake osobe. Uvijek se preporučuje da trener doda prva dva pravila kako bi dao početnu ideju o tome zašto su ti ugovori potrebni. U nekim slučajevima, treneri mogu unaprijed pripremiti neka pravila, a zatim, ako postoji neki novi prijedlog od strane sudionika, dodaju i druge.

2. Razmjena iskustava o (ne)zaposlenju / situaciji umirovljenika i odraslih sa smanjenim mogućnostima i postojeći programi za edukaciju i razvoj poduzetničkog razmišljanja odraslih

Naslov sesije: Razmjena iskustava o (ne)zaposlenju / situaciji umirovljenika i odraslih sa smanjenim mogućnostima i postojeći programi za edukaciju i razvoj poduzetničkog razmišljanja odraslih

Trajanje: 180 min

Pozadina:

Nakon prve sesije na kojoj su sudionici upoznati s programom i imali priliku bolje se upoznati, program se počinje više fokusirati na temu. U ovoj sesiji sudionici imaju priliku razmjenjivati i dijeliti informacije vezane za stanje u njihovim zemljama o zapošljavanju starijih i odraslih osoba sa smanjenim mogućnostima, kao i istražiti postojeće programe o razvoju poduzetničkog mišljenja. Ova sesija je baza za sudionike da se više usredotoče na temu i istodobno razmisle o stvarnostima u svojoj zemlji kada je u pitanju situacija (ne)zaposlenosti starijih i odraslih sa smanjenim mogućnostima kao glavne ciljne skupine.

Cilj sesije: Razmjena stvarnosti i iskustava o zaposlenju i postojećim programima za starije i odrasle sa smanjenim mogućnostima u različitim zemljama.

Ciljevi:

- Istražiti stvarnost u zemlji s obzirom na glavnu temu tečaja;
- Identificirati pozitivne primjere postojećih programa u razvoju poduzetničkog načina razmišljanja;
- Istražiti sličnosti i razlike u različitim zemljama s obzirom na temu.

Adresirane kompetencije:

- Timski rad;
- Komunikacija;
- Osobne, društvene i kompetencije za lakše učenje;
- Kulturna osviještenost i pokazivanje znanja;
- Analiza i istraživanje;
- Prezentacija.

Metodologija i metode:

- Rad u malim grupama;
- Prezentacije;
- Diskusije u plenarnim sjednicama.

Tijek sesije:

I. Uvod u sesiju (10 min)

Trener otvara sesiju naglašavajući ključnu temu obuke. On/ona spominje važnost razvoja poduzetničkog razmišljanja i programa koji su za to osmišljeni. Zatim objašnjava da se ova sesija planira usredotočiti na lokalna i nacionalna istraživanja o stvarnostima na ovu temu kako bi se saznalo više o stvarnosti neke druge zemlje i otkrile sličnosti i razlike.

II. Nacionalni grupni rad (80 min)

Sudionici su pozvani da rade u svojim nacionalnim skupinama za ovaj dio sesije. Njihov je zadatak iskoristiti sljedećih 80 minuta da provedu neka istraživanja o stvarnostima u svojim zemljama o zapošljavanju starijih i osoba sa smanjenim mogućnostima, kao i postojeće programe za razvoj poduzetničkog razmišljanja. Očekuje se da će također pripremiti prezentaciju svojih nalaza koju svaka nacionalna skupina mora prezentirati kako bi drugi sudionici saznali više i razmijenili informacije o ovoj temi.

III. Prezentacije (50 min)

Kad sve grupe završe s istraživanjem i pripremama za prezentaciju, trener poziva svaku skupinu da predstavi svoje nalaze. Grupe za to mogu koristiti *flipchart* papire ili PPT prezentaciju. Nakon svake prezentacije trener otvara prostor za pitanja ili komentare koji vode prema boljem pojašnjenju ili dobivanju dodatnih informacija o danoj prezentaciji.

IV. Razmjena (40 min)

Nakon što je zahvalio sudionicima na njihovim prezentacijama, trener daje upute sudionicima da postoji još jedan zadatak prije kraja sesije kako bi produbili svoje znanje i razmijenili prakse. Mješovite grupe ljudi iz različitih zemalja formiraju se prema principu najmanje jedna osoba iz svake zemlje sudionice u jednoj grupi. Zadatak svake skupine je razgovarati o sličnostima i razlikama koje su prepoznale iz međusobnih izlaganja. Pitanja koja se koriste za omogućavanje rasprave mogu biti:

- Koje smo sličnosti prepoznali gledajući prezentacije?
- Koje smo različitosti prepoznali gledajući prezentacije?
- Kako vidite ulogu organizacija i programa koji doprinose poboljšanju trenutne situacije?

Rasprava u manjim skupinama traje otprilike 20-25 minuta. Nakon toga svi se pridružuju plenarnoj sjednici, a trener koristi sljedećih 15 minuta da dobije dojmove iz svake grupe vezane uz točke rasprave koje su morali proći.

Potrebni materijali: A4 papiri, *flipchart* papiri, markeri, kemijske olovke u bojama, olovke, laptop, projektor.

Preporuke za daljnje multipliciranje ove sesije:

- Treneri i/ili organizatori trebaju zatražiti od sudionika da provedu neka istraživanja prije njihovog dolaska na obuku. U tom slučaju neće se boriti s manjkom vremena u zadanom okviru ove sesije i lakše će ga dovršiti u roku koji je dao trener.
- Aktivnosti navedene u ovoj sesiji mogu se lako prilagoditi ako se provode u razdoblju covid-19. Treneri bi trebali samo osigurati da sudionici nose maske i drže se udaljenosti dok stoje u krugu tijekom aktivnosti, kako i da imaju na raspolaganju dezinfekcijsko sredstvo za ruke/dezinficijens.

3. Poduzetničko učenje (Što? Zašto? Modeli?) – način za osnaživanje edukacije ciljanih grupa starijih i odraslih sa smanjenim mogućnostima

Naslov sesije: Poduzetničko učenje (Što? Zašto? Modeli?) – način za osnaživanje edukacije ciljanih grupa starijih i odraslih sa smanjenim mogućnostima

Trajanje: 180 min

Pozadina:

Sudionici su imali priliku istražiti svoju stvarnost u glavnoj temi obuke te podijeliti/razmijeniti različite prakse o razvoju poduzetničkog mišljenja. To im je poslužilo kao početna točka za ulazak u temu poduzetništva. Od ovog trena, program se uglavnom fokusira na učenje poduzetništva nastavljajući dalje na razvoj inteligencije i mišljenja. Ova je sesija osmišljena kako bi predstavila koncept poduzetničkog učenja i njegovu važnost u obogaćivanju obrazovanja za starije i osobe sa smanjenim mogućnostima. Odabrane metode i metodologija nudi razne interaktivne rasprave i kreativne vježbe koje omogućuju sudionicima razvijanje kritičkog i analitičkog mišljenja u radu sa starijima i osobama sa smanjenim mogućnostima.

Cilj sesije: Razumjeti i istražiti koncept poduzetničkog učenja kao način obogaćivanja obrazovanja odraslih u radu sa starijima i osobama sa smanjenim mogućnostima.

Ciljevi:

- Razumjeti koncept poduzetničkog učenja i njegovu važnost u obrazovanju odraslih;
- Identificirati načine provedbe poduzetničkog učenja u lokalnoj zajednici sa ciljnim skupinama;
- Omogućiti sudionicima da razmisle o karakteristikama svoje lokalne zajednice i istraže programe za buduće obrazovne projekte o poduzetničkom učenju.

Adresirane kompetencije:

- Timski rad;
- Komunikacija;
- Osobne, društvene i kompetencije za lakše učenje;
- Građanstvo;
- Analiza i istraživanje.

Metodologija i metode:

- Svjetski kafić;
- Prezentacije;
- Rad u malim grupama;
- Reflektiranje;
- Diskusija u plenarnoj sjednici.

Tijek sesije:

I. Uvod u sesiju (15 min)

Treneri započinju sesiju dajući pregled radnog dana i naglašavajući koncept poduzetničkog učenja. Zatim se održava kratka sesija razmišljanja na kojoj se od sudionika traži da daju svoje mišljenje o tome kako razumiju poduzetništvo i poduzetničko učenje.

II. Poduzetničko učenje – Što? Zašto? Modeli? (50 min)

Sudionici se upućuju da će u ovoj vježbi raditi u 3 male skupine kako bi bolje razumjeli koncept poduzetničkog učenja. Za svaku grupu postoje tri tablice s pitanjima i papirom. Kad se svaka grupa pridruži svom stolu, trener im daje instrukcije kako imaju 10 minuta za upisivanje elemenata i/ili informacija u *flipchart*. Nakon 10 minuta, grupe se prebacuju na sljedeći stol, dok jedna osoba ostaje moderator onima koji dođu kako bi objasnili što su prethodni sudionici napisali. Treći krug nastavlja se ponovno nakon 10 minuta kada svaka skupina ima priliku pridonijeti svakom zadatku/pitanju. Zatim, kad se članovi svake grupe vrate u svoju izvornu grupu, trener im daje 15-20 minuta da sažmu sve što je napisano na njihovim *flipchartovima* i pripreme prezentaciju za sljedeći dio sesije.

Pitanja za grupu su:

1. Što je poduzetničko učenje? (Kako razumijete ovaj koncept u vlastitome radu?)
2. Zašto je poduzetničko učenje važno za ciljne grupe starijih i odraslih sa smanjenim mogućnostima?
3. Kako razumijete model poduzetničkog učenja? Koji su neki modeli poduzetničkog učenja koje znate?

III. Prezentacije (40 min)

Svaka grupa počinje predstavljati sažetak svojih odgovora. Trener daje nekoliko minuta nakon svake prezentacije za pitanja i komentare. Kad se prezentacije završe, trener za svako pitanje dodaje podatke i koncepte preuzete iz različitih istraživanja i pouzdanih izvora.

IV. Rad u malim nacionalnim grupama (40 min)

Kad se sudionicima pruži teorijski okvir o poduzetničkom učenju od trenera, sada se od njih traži da kratko rade u svojim nacionalnim skupinama kako bi malo razmislili o povezanosti poduzetničkog učenja sa zajednicom. Njihov konkretan zadatak je odgovoriti na sljedeća pitanja:

- Koje su potencijalne aktivnosti koje se mogu provesti u lokalnim zajednicama?
- Koji su mogući izazovi i koji stručnjaci i zainteresirane strane mogu biti od pomoći?
- Koji su to resursi potrebni za implementaciju aktivnosti?

V. Razgovor u plenarnoj sjednici (35 min)

Sudionici se pridružuju plenarnoj sjednici na kratko vijećanje u vezi s njihovom analizom situacije u lokalnoj zajednici i o aktivnostima poduzetničkog učenja. Trener poziva svaku nacionalnu skupinu da podijeli svoje odgovore u obliku rasprave gdje svaki sudionik može dati dodatne prijedloge ili postaviti pitanja kako bi razjasnio problem. Zatim, sve potencijalne aktivnosti na koje su sudionici ukazali trener zapisuje na *flipchart* papir. Trener dodaje da ove aktivnosti mogu poslužiti kao temelj za potencijalnu suradnju između zemalja ili u lokalnoj zajednici uz pomoć partnerske organizacije.

Potreban materijali: A4 i A3 papiri, *flipchart* papiri, markeri, kemijske olovke u boji, olovke, *post-it papirići*, laptop, projektor.

Literatura za daljnje proširenje teme:

- više informacija o poduzetničkom učenju možemo naći na: Frøhlich Hougaard, Karsten, et. al, 2017. Uzimanje budućnosti u vlastite ruke: Rad s mladima i poduzetničko učenje. Europska komisija; pristup na <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/8f5910d8-6b64-11e7-b2f2-01aa75ed71a1/language-en>

Preporuke za daljnje multipliciranje ove sesije:

- Treneri bi trebali biti potpuno pažljivi kada grupe izlažu svoje odgovore o aktivnostima za moguću provedbu s lokalnom zajednicom. Dok izlažu aktivnosti, trener bi trebao postaviti pitanja kako bi im pomogao riješiti problem i dao daljnje prijedloge.
- Aktivnosti navedene u ovoj sesiji mogu se lako prilagoditi ako se provode u razdoblju covid-19. Treneri bi trebali samo osigurati da sudionici nose maske i drže se udaljenosti dok stoje u krugu tijekom aktivnosti, kao i da imaju na raspolaganju dezinfekcijsko sredstvo za ruke/dezinficijens.

4. Razvoj poduzetničke inteligencije kod starijih i odraslih sa smanjenim mogućnostima

Naslov sesije: Razvoj poduzetničke inteligencije kod starijih i odraslih sa smanjenim mogućnostima

Trajanje: 180 min

Pozadina:

Završetkom proučavanja koncepta poduzetničkog učenja, program ide dalje prema poduzetničkoj inteligenciji i njezinim karakteristikama. Ovaj je koncept osobito poznat u poduzetništvu nove ere gdje stari standardni način ulaska u poduzetnički svijet nije primjenjiv. Nadalje, literatura uvodi nekoliko elemenata i karakteristika poduzetničke inteligencije. Poznata teorija Bonsalla i Oladapa uvodi sljedeće elemente poduzetničke inteligencije: vizija, strast, robna marka, emocionalna inteligencija, kreativnost, snalažljivost, orijentiranost na rješenja, utjecaj, proaktivnost, pregovaranje i upravljanje vremenom. Sudionici ove sesije prolazit će kroz različite vježbe koje odgovaraju spomenutim karakteristikama i koje potiču njihovu poduzetničku inteligenciju za daljnje vježbanje i provođenje sa starijima i odraslim osobama sa smanjenim mogućnostima. Osim toga, odabrane metode u ovoj sesiji fokusiraju se na vodstvo i timski rad kao ključne kompetencije koje doprinose elementima poduzetničke inteligencije.

Cilj sesije: Istražiti ključne elemente poduzetničke inteligencije i dati prostor za interaktivne vježbe koje pridonose stjecanju ovih vještina za daljnji razvoj programa s ciljnim skupinama.

Ciljevi:

- Razumjeti koncept poduzetničke inteligencije i njenu važnost u poduzetništvu nove ere;
- Identificirati ključne elemente poduzetničke inteligencije;
- Korištenje kreativnih i interaktivnih metoda za timski rad i razvoj kompetencija vodstva za poduzetničku inteligenciju;
- Omogućiti sudionicima da istraže svoje vještine i ojačaju znanje za buduće programe na temu poduzetništva za starije i odrasle sa smanjenim mogućnostima.

Adresirane kompetencije:

- Timski rad;
- Vodstvo;
- Poduzetništvo
- Komunikacija;
- Osobne, društvene i kompetencije za lakše učenje;
- Građanstvo;
- Kreativnost.

Metodologija i metode:

- Teorijski *input*;
- Interaktivne vježbe;
- *Brainstorming*;
- Prezentacije;

- Diskusija u plenarnoj sjednici.

Tijek sesije:

I. Upoznavanje s temom (20 min)

Sesija započinje teoretskim uvodom trenera koji se odnosi na koncept poduzetničke inteligencije i njegove važnosti u poduzetništvu nove ere. Trener dodaje da su nadolazeće vježbe osmišljene na način da ojačaju znanje o ključnim načelima poduzetničke inteligencije.

II. Timski rad i kompetencije vođe – Vježba papirnatog brodića (50 min)

Ova je vježba osmišljena za jačanje timskog rada i sposobnosti vodstva sudionika pri radu u malim grupama. Trener dijeli sudionike u 5 malih grupa i traži od njih da imenuju vođu grupe. Zatim se voditelj svake grupe pridružuje treneru izvan radne sobe radi dobivanja posebnih uputa za zadatak. Upute su da probaju izraditi brodić od papira (papir A4 ili novine), a zatim su daljnje upute da nauče svoje timove da učine isto. Opća pravila za sve skupine su sljedeća:

- Dobivanje 10 pravokutnih papira
- 10 papirnatih brodića istih veličina i oblika treba biti kvalitetno napravljeno
- Maksimalno vrijeme za izvršenje zadatka je 20 minuta

Voditelji se pridružuju svojim skupinama i svojim članovima prenose pravila i zadatak. Nakon 20 minuta sve grupe pridružuju se plenarnoj sjednici kako bi predstavile svoje papirnat brodiće i ubrzo razgovarale o procesu izrade. Trener olakšava raspravu pomoću sljedećih pitanja:

- Kako ste se osjećali dok ste radili brodiće zadnjih 20 minuta?
- Kakvo je tvoje mišljenje o vođinoj komunikaciji tokom zadatka?
- Jeste li uspjeli napraviti svih 10 brodića?
- Kako ocjenjuješ zadovoljstvo sa svojim timom?
- Misliš li da je ovaj zadatak povezan sa svakidašnjicom i radnim procesom?
- Koliko smatrate bitnu ulogu vođe u ovom zadatku?
- Koliko efektivnim smatraš timski rad u ovom zadatku?

III. Brainstorming: Ključni elementi poduzetničke inteligencije (30 min)

Treneri su stavili A3 papire ili *flipchart* papire sa sljedećim naslovima: Vizija, Strast, Marka, Emocionalna inteligencija, Kreativnost, Snalažljivost, Orijentiranost na rješenje, Utjecaj, Proaktivnost, Pregovaranje i Upravljanje vremenom. Upućuju sudionike da u sljedećih 20-25 minuta budu pozvani da pojedinačno i u tišini doprinesu svakoj od napisanih tema. Oni bi trebali analizirati kako razumiju svaki naslov/koncept i napisati svoje odgovore na papir, uključujući važnost za poduzetničku inteligenciju pri radu sa starijima i osobama sa smanjenim mogućnostima. Dok sudionici ustaju i pristupaju naslovima, treneri promatraju proces i pomažu im/podržavaju ih u slučaju da im je potrebno neko pojašnjenje ili razumijevanje naslova.

IV. Pripremanje plakata s obzirom na doprinose (30 min)

Kada završi *brainstorming*, trener poziva sudionike da se vrate svojim malim grupama iz prethodne vježbe. Zatim svakoj skupini daje 2 završena rada s naslovima. Njihov je zadatak pročitati svoje radove i sažeti podatke svakog sudionika te pripremiti kratku prezentaciju za plenarnu sjednicu. Za to koriste 25 minuta.

V. Prezentacije i diskusija (50 min)

Grupe se pridružuju plenarnoj sjednici radi predstavljanja sažetka ključnih elemenata poduzetničke inteligencije i njihove važnosti u obrazovnim programima za starije i odrasle sa smanjenim mogućnostima.

Svaka prezentacija traje do 10 minuta, a trener daje daljnje podatke za svaki predstavljeni ključni element i danu prezentaciju.

Potrebni materijali: A4 i A3 papiri, *flipchart* papiri, markeri, kemijske olovke u boji, olovke, *post-it* papirići, laptop, projektor.

Literatura za daljnje proširenje teme:

- Trainer's warehouse: Adapted paper boat exercise: <https://blog.trainerswarehouse.com/time-management-activities>

Preporuke za daljnje multipliciranje ove sesije:

- Aktivnosti navedene u ovoj sesiji mogu se lako prilagoditi ako se provode u razdoblju covid-19. Treneri bi trebali samo osigurati da sudionici nose maske i drže se udaljenosti dok stoje u krugu tijekom aktivnosti, kao i da imaju na raspolaganju dezinfekcijsko sredstvo za ruke/dezinficijens.

5. Osam glavnih domena poduzetničkog načina razmišljanja

Naslov sesije: Osam glavnih domena poduzetničkog načina razmišljanja

Trajanje: 180 min

Pozadina:

Poduzetnički način razmišljanja smatra se visoko cijenjenim kao nužna vještina 21. stoljeća. Njegova važnost ne stoji samo pri pokušaju pokretanja poduzeća, već i pri zapošljavanju u bilo kojoj organizaciji/ustanovi. Najnovija istraživanja na području poduzetništva pokazuju da u današnje vrijeme poslodavci značajno obraćaju pozornost na zaposlenike s vizionarskim pristupom, samoinicijativom te na one koji koriste kreativnost i inovativnost na radnom mjestu. Štoviše, osam je temeljnih domena poduzetničkog razmišljanja uvedenih u nedavne studije: Orijentacija na budućnost, Ugodnost pri poduzimanju rizika, Prepoznavanje mogućnosti, Inicijativa i samopouzdanje, Komunikacija i suradnja, Kreativnost i inovativnost, Kritičko mišljenje i rješavanje problema, fleksibilnost i prilagodljivost. Ova sesija osmišljena je kako bi sudionicima pružila praktično znanje vezano za osam ključnih aspekata poduzetničkog načina razmišljanja kroz različite interaktivne vježbe i teorijski doprinos trenera.

Cilj sesije: Definirati i istražiti osam ključnih domena poduzetničkog mišljenja i razmisliti o svakodnevnim aktivnostima u lokalnoj zajednici koje doprinose razvoju ovih vještina.

Ciljevi:

- Naučiti o važnosti poduzetničkog načina razmišljanja;
- Istražiti osam ključnih domena poduzetničkog mišljenja i njihovu važnost za tržište rada;
- Razmišljati o svakodnevnim aktivnostima i njihovom doprinosu pri razvoju poduzetničkog mišljenja kroz ove domene;
- Stvoriti prostor za diskusiju i razmišljanje o sesiji i organiziranim aktivnostima te kako je to doprinijelo produblivanju učenja o poduzetničkom načinu razmišljanja.

Adresirane kompetencije:

- Poduzetništvo;
- Komunikacija i suradnja;
- Osobne, društvene i kompetencije za lakše učenje;
- Kreativnost i inovacija.

Metodologija i metode:

- Teorijski *input*;
- Interaktivne vježbe;
- Rad u malim grupama;
- Prezentacije;
- *Debriefing*.

Tijek sesije:

I. Magični hulahop (30 min)

Sesija započinje interaktivnom vježbom koja naglašava važnost komunikacije i timskog rada, kao i stavova u grupnom radu. U ovoj vježbi sudionici su podijeljeni u grupe s do 10 osoba. Kad se formiraju grupe, trener ih upućuje da stanu u krug i da svaka osoba stavi ispred svog tijela prst svake ruke (približno 1,2 metra visine). Zatim trener stavlja hulahop na njihove prste. Sljedeće upute su da od trenutka postavljanja hulahopa na prste, sudionici moraju spustiti hulahop na tlo, ali pravila su da ga svi članovi grupe uvijek moraju dodirnuti s oba prsta i koordinirati njime kao tim. Grupe nastavljaju s vježbom sve dok svaka grupa ne uspije spustiti hulahop na pod. Nakon toga slijedi kratki razgovor koji vodi trener sa sljedećim točkama za raspravu:

- Što se događalo zadnjih par minuta? Kako si izašao na kraj sa situacijom?
- Kakvu vrstu komunikacije ste imali u grupi?
- Je li ti se svidjela kooperacija tima?
- Kakvu vrstu ponašanja ili stavova si uočio tokom aktivnosti?
- Što bi promijenio kada bi ponavljao aktivnost?

Trener zatim ističe važnost razvoja komunikacijskih vještina i timskog rada u aktivnostima i svakodnevnom životu pri radu s/za različite institucije.

II. Barometar – domene poduzetničkog načina razmišljanja (30 min)

Trener je na podu u radnoj prostoriji postavio ljestvicu od 1 do 10 gdje 1 označava iskaz s kojim se najmanje povezuješ, a 10 iskaz s kojim se najviše povezuješ. Sudionici se pozivaju da stanu u red, a upute su da se, na temelju izjava koje trener daje, moraju postaviti u odgovarajući broj (od 1 do 10), ovisno o tome koliko je ta izjava povezujuća s obzirom na njihove osobnosti. Nakon čitanja svake izjave, trener traži od jednog ili dva sudionika da podijele stavove o ljestvici. Čitane izjave su sljedeće:

- Smatram se osobom fokusiranom na budućnost;
- Osjećam se sigurno pri poduzimanju rizika;
- U stanju sam pronaći mogućnosti u svakoj životnoj situaciji;
- Uvijek poduzimam inicijativu;
- Ne oslanjam se na tuđu pomoć/podršku, nego na sebe;
- Posjedujem dobre komunikacijske vještine;
- Nije mi teško uspostaviti kontakt s novim ljudima/ljudima s drugačijim pozadinama;
- Lako mi je surađivati s drugima;
- Smatram se kreativnim i inovativnim;
- Promišljam kritički i analitički;
- Dobar sam u rješavanju svakodnevnih i poslovnih problema;
- Fleksibilan sam i lako se prilagođavam.

Nakon što završi s komentaram, trener poziva sve da podijele izjave koje se najviše odnose na njihove osobnosti (one gdje su se postavili na 8, 9 ili 10). Kad svi podijele izjave, trener napominje kako su one povezane s domenama poduzetničkog mišljenja, a svrha ove vježbe je razmisliti o tome koji su aspekti najrazvijeniji, a koje je još potrebno usavršiti.

III. Teorijski input – Osam domena poduzetničkog načina razmišljanja (20 min)

Detaljna prezentacija svake osnovne domene poduzetničkog razmišljanja pokazat će se sudionicima te oni imaju priliku postaviti pitanja dok trener predaje. Osim što opisuje svaku domenu, trener također naglašava važnost razvoja poduzetničkog mišljenja i kako su te ključne domene bitne na tržištu rada i profesionalnom rastu. Temeljne domene preuzete su iz Mreže za poučavanje poduzetništva (2021.) koje

se sastoje od sljedećeg: Orijentacija prema budućnosti, Ugodnost pri poduzimanju rizika, Prepoznavanje mogućnosti, Inicijativa i samopouzdanje, Komunikacija i suradnja, Kreativnost i inovativnost, Kriičko razmišljanje i rješavanje problema, fleksibilnost i prilagodljivost.

IV. Domene poduzetničkog načina razmišljanja u svakodnevnim aktivnostima (40 min)

Nakon što su od trenera dobili teorijske podatke o temeljnim domenama poduzetničkog mišljenja, sudionici se pozivaju na rad u manjim skupinama za sljedeći zadatak. U ovom dijelu sesije oni će morati razmisliti o svojim svakodnevnim aktivnostima u lokalnoj zajednici i identificirati kako su/jesu li te aktivnosti povezane i/ili doprinose li razvoju poduzetničkog mišljenja s naglaskom na ključna područja. Grupe se miješaju iz različitih zemalja tako da mogu pronaći osam aktivnosti (barem jedna aktivnost koja odgovara jednoj ključnoj domeni), a za izvođenje ovog zadatka im se daje 40 minuta. Zatim, svaka skupina mora predstaviti svoje aktivnosti u obliku izložbe za ostale.

V. Izložba (40 min)

Trener poziva sve grupe da zalijepi svoje papire na zid ili stolove. Imaju 10 minuta da pripreme svoje mjesto za izlaganje aktivnosti koje promiču srž domena poduzetničkog mišljenja. Zatim, trener daje znak za početak izložbe koja traje otprilike 30 minuta. Svi sudionici mogu međusobno posjećivati izložbe, dok jedna osoba mora ostati cijelo vrijeme pored svake izložbe kako bi po potrebi dala dodatna objašnjenja ili pojašnjenja.

VI. Debriefing (20 min)

Grupe i treneri pridružuju se plenarnom sastanku radi kratkog izvještavanja o sesiji s naglaskom na posljednju aktivnost. Ponovno informiranje omogućuje trener kada postavlja pitanja koja se odnose na proces definiranja aktivnosti i jesu li one povezane s razvojem poduzetničkog mišljenja. On ih također pita jesu li pronašli zanimljive aktivnosti koje bi trebali razmotriti za provedbu u svojim lokalnim zajednicama i koje su od njih bile impresivne.

Potrebni materijali: A4 i A3 papiri, 3-4 hulahopa, *flipchart* papiri, markeri, kemijske olovke u bojama, olovke, *post-it* papirići, laptop, projektor.

Literatura za daljnje proširenje teme:

- 8 osnovnih domena poduzetničkog načina razmišljanja. NFTE 2021, izvor: <https://www.nfte.com/entrepreneurial-mindset/>

Preporuke za daljnje multipliciranje ove sesije:

- Preporučuje se da, kada se reflektiraju dijelovi u sesiji, treneri budu fleksibilni s vremenom, posebno kada te aktivnosti moraju rezultirati konkretnim primjerima i poboljšanjem svakodnevnih aktivnosti sa zajednicom.
- Prilikom izlaganja (teorijski uvod) o poduzetničkom načinu razmišljanja i ključnim domenama, preporučuje se da se sudionicima pokažu neki videozapisi, kad je to moguće.
- Aktivnosti navedene u ovoj sesiji mogu se lako prilagoditi ako se provode u razdoblju covid-19. Treneri bi trebali samo osigurati da sudionici nose maske i drže se udaljenosti dok stoje u krugu tijekom aktivnosti, kao i da imaju na raspolaganju dezinfekcijsko sredstvo za ruke/dezinficijens.

6. Metodologija za učenje/treniranje poduzetničkog načina razmišljanja: inovativno učenje i treniranje metodi koje uključuju eksperimentalne i praktične aktivnosti

Naslov sesije: Metodologija za učenje/treniranje poduzetničkog načina razmišljanja: inovativno učenje i treniranje metodi koje uključuju eksperimentalne i praktične aktivnosti

Trajanje: 180 min

Pozadina:

Sudionici su informirani o konceptima poduzetničkog mišljenja i različitim karakteristikama te ključnim domenama poduzetnika. Budući da je to obuhvaćeno, program se usredotočuje na odabir prave metodologije podučavanja poduzetničkog razmišljanja za ciljnu skupinu starijih i osoba sa smanjenim mogućnostima. Ova je sesija osmišljena kako bi pružila teoretski doprinos nekim inovativnim metodologijama poduzetničkog učenja o poduzetničkom načinu razmišljanja. Istodobno, sudionici imaju priliku koristiti ove metode za usporedbu postojećih koje se koriste u njihovim lokalnim zajednicama kako bi mogli analizirati razlike i dobiti prave uvide za buduće programe u svojim organizacijama kada rade sa starijim osobama i odraslima sa smanjenim mogućnostima.

Cilj sesije: Istražiti inovativne metode podučavanja poduzetničkog mišljenja i stvoriti prostor za sudionike u kojem je moguća usporedba na lokalnoj razini.

Ciljevi:

- Istražiti inovativne metode poučavanja poduzetničkog mišljenja i njihov utjecaj na obrazovne programe;
- Istražiti metode postojećih programa na lokalnoj razini i dati kritičku analizu u usporedbi s inovativnim metodama;
- Stvoriti prostor za raspravu i prezentaciju nalaza;
- Stvoriti prostor za razmišljanje o korištenju odgovarajućih metoda za buduće programe.

Adresirane kompetencije:

- Analitičko promišljanje;
- Timski rad;
- Osobne, društvene i kompetencije za lakše učenje;
- Komunikacija.

Metodologija i metode:

- Teorijski *input*;
- Istraživanje;
- Rad u malim grupama;

- Presentacije;
- Diskusija.

Tijek sesije:

I. Metoda za podučavanje poduzetničkog načina razmišljanja (30 min)

Trener započinje ovu sesiju pružajući detaljnu prezentaciju koja objašnjava metodologiju podučavanja/osposobljavanja za poduzetnički način razmišljanja. Usredotočuje se na najnovije i inovativne metode na području poduzetništva. Prezentacija također uključuje metodologije učenja kroz iskustvo i praktične aktivnosti s praktičnim primjerima iz uspješnih programa.

II. Postojeće metodologije na lokalnoj razini (100 min)

Nakon teorijskog predavanja o metodologijama učenja o poduzetničkom načinu razmišljanja, trener traži od sudionika da rade u svojim nacionalnim skupinama za ovaj dio sesije. Njihov je zadatak iskoristiti sljedećih 90 minuta da provedu neka istraživanja o postojećim programima za učenje o poduzetničkom razmišljanju i pregledaju metodologije koje se koriste u tim programima. Osim toga, u svojoj skupini moraju usporediti ove metodologije s onima koje su predstavljene u prvom dijelu sesije. Oni također trebaju napraviti prezentaciju svog rada za druge grupe za sljedeći dio sesije. Ako su sudionici već proveli neka istraživanja prije svog dolaska, tada imaju dovoljno vremena za popis i pripremu svojih prezentacija. Trener povremeno promatra grupe i provjerava treba li im pomoć ili podrška.

III. Prezentacije i diskusija (50 min)

Sudionici se pridružuju plenarnom zasjedanju nakon što završe svoje zadatke o postojećim metodologijama o poduzetničkom učenju na lokalnoj razini. Trener poziva svaku skupinu da podijeli svoje nalaze u prezentaciji u trajanju do 10 minuta. Zatim se nakon svake prezentacije održava kratka sesija pitanja i odgovora koje drugi sudionici mogu postavljati. Također, trener daje povratne informacije nakon svake prezentacije i na kraju naglašava važnost inovativnih pristupa u poduzetničkom učenju. Trener dodaje da ova aktivnost ima značajnu važnost pri planiranju budućih programa o razvoju poduzetničkog mišljenja jer su sudionici sada ažurirali informacije o postojećim mogućnostima i mogu tražiti inovativnije.

Potrebni materijali: A4 i A3 papiri, *flipchart* papiri, markeri, kemijske olovke u bojama, olovke, *post-it* papirići, laptop, projektor.

Literatura za daljnje proširenje teme:

- Poduzetnički način razmišljanja. NFTE: <https://www.nfte.com/why-entrepreneurship/>

Preporuke za daljnje multipliciranje ove sesije:

- Sudionici trebaju prije dolaska istražiti postojeće programe u lokalnoj zajednici o poduzetničkom učenju i metodologijama koje koriste. To je vrlo važno za ovu sesiju jer može proći dosta vremena za istraživanje tijekom sesije, a možda i neće pronaći sve potrebne informacije na internetu. Stoga bi treneri trebali zatražiti od njih da provedu ovaj dio istraživanja dok su još u svojim zemljama.
- Aktivnosti navedene u ovoj sesiji mogu se lako prilagoditi ako se provode u razdoblju covid-19. Treneri bi trebali samo osigurati da sudionici nose maske i drže se udaljenosti dok stoje u krugu tijekom aktivnosti, kao i da imaju na raspolaganju dezinfekcijsko sredstvo za ruke/dezinficijens.

7. Tko je poduzetnik? (definiranje kompetencija SKA koje pojedinac mora imati kako bi bio poduzetnik)

Naslov sesije: Tko je poduzetnik? (definiranje kompetencija SKA koje pojedinac mora imati kako bi bio poduzetnik)

Trajanje: 180 min

Pozadina:

Postati poduzetnik doista je bitan dio poduzetničkog učenja, posebno s novom erom poduzetništva i novim trendovima u ovom području. U prethodnim sesijama istraživana su različita područja razvoja poduzetničkog mišljenja, dajući neki nagovještaj o važnosti ovog aspekta poduzetničkog učenja. Tijekom ove sesije sudionici se imaju priliku usredotočiti na 'poduzetnika' i potrebne kompetencije koje pojedinci moraju imati. Štoviše, fokus je na takozvanom SKA kompetenciji vještina, znanja i stavova (skills, knowledge, attitudes). Sesija se sastoji od nekoliko interaktivnih aktivnosti koje vode razumijevanju spomenutih točaka, a istovremeno se sastoje od različitih vježbi mapiranja vezanih za potrebe lokalne zajednice s naglaskom na ciljne skupine starijih i osoba sa smanjenim mogućnostima. Štoviše, ova se sesija sastoji od detaljnog učenja okvira kompetencija poduzetništva s naglaskom na tri područja kompetencija: ideje i mogućnosti, resursi i na djelu.

Cilj sesije: Ojačati znanje o kompetencijama koje pojedinac treba imati da bi bio poduzetnik i povezati ga s lokalnom stvarnošću kako bi mogao pridonijeti rješavanju situacije.

Ciljevi:

- Naučiti o kompetencijama SKA koje su potrebne pojedincu za poduzetništvo;
- Na temelju stečenog znanja stvoriti sliku poduzetnika nove ere;
- Istražiti EntreComp okvir kroz različite interaktivne metode;
- Omogućiti prostor za razmišljanje o lokalnoj zajednici i ciljnim skupinama prilikom mapiranja poduzetničkih mogućnosti za budućnost.

Adresirane kompetencije:

- Analitičko promišljanje;
- Poduzetništvo;
- Timski rad;
- Pismenost;
- Osobne, društvene i kompetencije za lakše učenje;
- Komunikacija.

Metodologija i metode:

- Osobna refleksija;
- *Brainstorming*;
- Rad u malim grupama;
- Prezentacije;
- Diskusija.

Tijek sesije:

I. Moje SKA kompetencije (60 min)

Trener poziva sudionike da uzmu papir/e i olovke za pojedini kratki zadatak. Njihov je zadatak stvoriti popis vlastitih kompetencija - uključujući vještine, znanja i stavove koje su tijekom života razvijali iz različitih obrazovnih programa (formalno, neformalno i informalno obrazovanje). Te bi kompetencije trebale biti povezane s razvojem poduzetničkog mišljenja. Kad završe sa svojim popisima, treneri ih zamole da naprave ljestvicu za svaku kompetenciju prema stupnju razvoja od 1 do 10 (1 je najmanje razvijena kompetencija, a 10 najrazvijenija). Cijeli ovaj proces traje oko 20 minuta.

Pojedinačni rad nastavlja se s dodatnim zadatkom. U ovom trenutku sudionici trebaju analizirati prethodno napisane kompetencije i dobiti novi papir u kojem će napisati kako su te kompetencije povezane s potrebama zajednice u kojoj rade i poduzetničkim mogućnostima koje tamo postoje. Ovaj dio traje 20 minuta.

Posljednji se dio sastoji od *brainstorminga* gdje treneri postavljaju A3 papire sa sljedećim pitanjima na ploču:

- Koje SKA trebam razviti u budućnosti?
- Koje su potrebne kompetencije da doprinesem poboljšanju poduzetničkog načina razmišljanja u vlastitoj zajednici?

Sudionici bilježe bilješke i koriste sljedećih 20 minuta za razmišljanje o ovim pitanjima stavljajući svoje odgovore na odgovarajući A3 papir.

II. Tko je poduzetnik? (40 min)

Trener je isprintao papire s obrisima osobe na kojoj nema ništa napisano. Svaki sudionik dobiva jedan nacrt, a trener daje sljedeće upute: ovo je individualni rad u kojem svaki sudionik mora ispuniti okvir koristeći model SKA za poduzetnike. Model se mora primijeniti prema sljedećim pravilima:

- GLAVA je ZNANJE koje poduzetnik treba posjedovati
- RUKA I NOGE su VJEŠTINE koje poduzetnik treba imati
- PRSA su mjesto STAVOVA I MOTIVACIJE koje poduzetnik treba imati

Sudionici imaju 15 minuta za izvršenje pojedinačnog zadatka. Kad završe, na plenarnoj sjednici prezentiraju svoju sliku poduzetnika prema vještinama, znanju i stavovima koje mora imati. Zatim se, uz pomoć trenera, cijela skupina dogovara o dovršenju zajedničke slike poduzetnika s raspravljenim SKA-om na praznom nacrtu.

III. EntreComp i ključne kompetencije (20 min)

Sljedećih 20 minuta sesije treneri predstavljaju Okvir kompetencija poduzetništva (EntreComp). Ovaj je model vrlo koristan i poznat u svijetu poduzetništva. Usredotočuje se na tri područja kompetencija koja su potrebna pojedincu za razvoj kako bi ga se smatralo poduzetnikom. Prezentirana područja su:

1. ideje i prilike
2. resursi, i
3. na djelu.

IV. Lokalni poduzetnici - Mapping (30 min)

Trener piše tri područja kompetencije na tri velika papira i lijepi ih na zid. Pozivaju se sudionici da uzmu ljepljive *post-it* papiriće zelene i žute boje i rade u paru za ovu vježbu. Kad svatko ima svoj par za rad i dobije potrebne *post-it* papiriće, trener ih upućuje da se svaka boja koristi za različite kriterije:

- ZELENA se koristi za pisanje kompetencija starijih i odraslih sa smanjenim mogućnostima koje se mogu razviti kroz različite aktivnosti, uključujući i kroz mogućnosti koje su dostupne
- ŽUTA se koristi za pisanje kompetencija koje stariji i odrasli sa smanjenim mogućnostima ne mogu razviti na lokalnoj razini zbog nedostatka mogućnosti

Svaki par koristi 10 minuta za raspravu o područjima kompetencija. Nakon toga imaju 2-3 minute da pregledaju svaki dokument o sposobnosti i u skladu s tim lijepe bilješke.

V. Prezentacije i debriefing (30 min)

Treneri uzimaju velike papire s tri područja kompetencija u kojima se nalaze ljepljive bilješke i počinju čitati svaki od njih. Nakon svakog područja kompetencija, slijedi kratka rasprava o unosu sudionika koja se sastoji od komentara trenera, daljnjih pojašnjenja sudionika i potencijalnih pitanja.

Potrebni materijal: A4 i A3 papiri, *flipchart* papiri, isprintani papir s obrisima osobe, markeri, kemijske olovke u boji, olovke, *post-it* papiriće, laptop, projektor.

Literatura za daljnje proširenje teme:

- EntreComp: Okvir za poduzetničke kompetencije: <https://ec.europa.eu/jrc/en/entrecomp>

Preporuke za daljnje multipliciranje ove sesije:

- Što se tiče razumijevanja koncepta „poduzetnika“, ljudi iz različitih stvarnosti imaju različito razumijevanje. Iz tog razloga, trener bi trebao prenositi općenitije i neutralnije informacije te koristiti sesiju *brainstorminga* kako bi sudionici razmjenjivali i dijelili ideje o konceptualizaciji.
- Aktivnosti navedene u ovoj sesiji mogu se lako prilagoditi ako se provode u razdoblju covid-19. Treneri bi trebali samo osigurati da sudionici nose maske i drže se udaljenosti dok stoje u krugu tijekom aktivnosti, kao i da imaju na raspolaganju dezinfekcijsko sredstvo za ruke/dezinficijens.

8. Inkluzivni poduzetnički model u okviru ekonomije krafne. Razvoj poduzetničkog načina razmišljanja

Naslov sesije: Inkluzivni poduzetnički model u okviru ekonomije krafne. Razvoj poduzetničkog načina razmišljanja

Trajanje: 180 min

Pozadina:

Postoji jasna potražnja za svijetom u kojem nitko ne zaostaje. Unatoč strahovima da stanovništvo Zemlje raste prebrzo, sociolozi predviđaju da je malo vjerojatno da ćemo premašiti 11 milijardi. Međutim, ostaje problem svih ljudi koji se sami opskrbljuju. U postindustrijskoj ekonomiji bit će velika potražnja za mnogim uslugama, intelektualnom i kreativnom radnom snagom s različitim vještinama, dok će sve više industrijskih i radnih mjesta s niskim vještinama biti zamijenjeno robotskim sustavima. Ljudi s različitim životnim iskustvima, odrasli sa smanjenim mogućnostima, stariji ljudi s različitim osobnim i međuljudskim vještinama i kvalitetama naći će mjesto u svijetu koračanjem u poduzetništvo nove ere. Raznolikost je jedan od najvećih trendova i zahtjeva se na tržištu u ovo moderno doba. U skladu s globalnim pomakom, Kate Raworth 2012. razvila je svoj model krafne za svjetsko gospodarstvo zasnovano na konceptu planetarnih granica koje služe kao ekološki gornji dio i 12 (od 17 ciljeva održivog razvoja UN-a (UN SDG) koji predstavljaju društvene temelje. Cilj ekonomije krafne je zadovoljiti potrebe svih ljudi u okviru mogućnosti planeta i okončati nejednakost. Koje međuljudske vještine ovaj ekonomski model zahtijeva od sudionika svih dobi, spolova i mogućnosti? Međusobno razumijevanje i postizanje dogovora za napredak. Model se oslanja na individualno i timsko vodstvo, izgradnju mreža i zajednica, društvenu povezanost i uključivanje, kao i na etičku odgovornost. Pokreće ga stvaranje vrijednosti, temeljeno na ekonomskoj i ekološkoj održivosti, te vođeno odnosima, suradnjom i intuicijom.

Cilj sesije: Opća svrha ove sesije je upoznati ekonomiju krafne i temeljne koncepte koje koristi te razumjeti ulogu poduzetnika u njoj.

Ciljevi:

- Razviti poduzetničku inteligenciju među starijima i osobama sa smanjenim mogućnostima;
- Razvijati inovacijske i kreativne sposobnosti u okviru razvoja poduzetničkog načina razmišljanja;
- Predstaviti ekonomiju krafne kao inkluzivni model koji stvara mogućnosti za razvoj poduzetničkog mišljenja među starijima i odraslima sa smanjenim mogućnostima u smislu identificiranja njihovog potencijala u doprinosu društveno-korisnim projektima.

Adresirane kompetencije:

- Osjećaj za inicijativu i poduzetnost;
- Socijalne i građanske kompetencije;
- Izraz kulture;
- Razvoj kompetencija za učenje;
- Vještine prezentiranja.

Metodologija i metode:

- *Input* (prezentacija);

- Diskusija;
- *Brainstorming*;
- Praktične aktivnosti;
- Elaboracija i rad u maloj grupi;
- Prezentacija;
- Plenarne sjednice.

Tijek sesije:

I. **Uvod u sesiju (5 min)**

Trener uspostavlja poveznicu s učenjem iz prethodne sesije. Zatim upoznaje sudionike s temom i metodom sesije.

II. **Vježba "tiraža ideja" (20 min)**

Ovo je uvod u glavni sadržaj sesije. Tiraža ideja je brza vježba koja omogućuje sudionicima da sami odaberu grupu sa zajedničkim interesom za rad, umjesto da im se grupa dodijeli nasumično ili na temelju drugih čimbenika. Pomaže ljudima da se angažiraju na početku radionice dok pronađu svoje „pleme“. Trener upućuje grupu prema aktivnosti slijedeći različite faze ili korake.

Korak 1 – Generiranje mogućnosti

Sudionici razmišljaju o sljedećoj temi "Zamislite svoj uspješan grad". Pozivaju se da na *post-it* papiriće zapišu 5 do 10 ideja ili vizija kako bi njihov grad (lokalni grad, selo ili zajednica) izgledao ako uspije. Trener daje 10 minuta za ovu aktivnost.

Korak 2 – Skup ideja

Sudionici su stavili svoje naljepnice na prazna mjesta ispod sljedećih skupina. Grupe se mogu još više smanjiti, tako da se može formirati više grupa - to ovisi o broju sudionika. Idealno bi trebalo biti 5-6 ljudi u svakom plemenu.

- a) Osnažen: mir i pravda, društvena jednakost, politički glas i jednakost u različitosti.
- b) Povezan: povezanost, zajednica, mobilnost i kultura.
- c) Omogućen: poslovi, prihod, obrazovanje i energija.
- d) Zdrav: zdravlje, stanovanje, voda i hrana.
- e) Ekološki: lokalna ekološka dimenzija (pretvorba zemljišta, bio raznolikost, slatka voda itd.).

Korak 3 – pronađi svoje "pleme"

Trener poziva sudionike da odaberu svoje „pleme“ prema vlastitim interesima. To se može učiniti jednostavnim dizanjem ruku ili, ako vrijeme dozvoli, sudionici mogu predstaviti svoje pleme publici. Uloga trenera je pomoći onima koji ne mogu napraviti izbor i omogućiti jednaku veličinu grupe. Sudionici mogu dobiti naljepnice u boji kako bi se sjetili svog plemena ili se mogu koristiti drugi znakovi prepoznavanja. Rezultati vježbe će se koristiti kasnije u treningu.

III. **Prezentacija (15 min)**

Trener pušta videozapis kako bi predstavio glavne koncepte sesije. Zadatak sudionika je zapisati ključne točke koje govornik predlaže. Videozapis koji se reproducira je: Kate Raworth "Zdravo gospodarstvo treba biti dizajnirano tako da ne napreduje" (titlovi su dostupni na više od 20 jezika): https://www.ted.com/talks/kate_raworth_a_healthy_economy_should_be_designed_to_thrive_not_grow?language=en#t-42305

IV. **Praktična aktivnost i grupna diskusija na temu "Krafna socijalnih i planetarnih granica" (45 min)**

Cilj ove aktivnosti je upoznati dimenzije ekonomije krafne i njihove međusobne veze, produbiti razumijevanje ekonomije krafne i na kraju se pripremiti za daljnji razvoj ideja u drugom dijelu sesije. Ova se aktivnost sastoji od dva dijela: rad s dobivenim materijalima i rasprava.

- Mogu se koristiti brošure. Trener daje materijale i upute (upute se mogu prikazati i na ekranu) i poziva sudionike da stvore vlastiti *spinner*. Moguće je da svatko stvara osobne *spinnere*, ali za potrebe upravljanja vremenom preporučljivo je napraviti jedan po skupini (plemenu). Tada se sudionici trebaju pridružiti dodijeljenim grupama. Smjernice za stvaranje *spinner* krafne su: https://docs.google.com/presentation/d/1aoEGFe_2-NjIEHnefmNuZgWfiWyCNulC0g1ODHai0wM/edit#slide=id.gbbe6040c85_0_0

U slučaju korištenja unaprijed podijeljenih materijala, trener bi trebao potražiti *spinner* krafnu na lokalnom jeziku slijedeći vezu u donjim materijalima (dostupno je više od 25 jezika).

- Pozivaju se sudionici da razgovaraju o mogućem međusobnom utjecaju planetarnih granica i njihovom utjecaju na čovječanstvo. To se može učiniti u formatu otvorene rasprave gdje trener koristi *spinner* za stvaranje međusobnih veza, a sudionici predlažu objašnjenja. Ova aktivnost priprema sudionike za dublju analizu i traženje rješenja u sljedećem dijelu sjednice.

V. Diskusija uz *brainstorming* u malim grupama “Zamislite svoj uspješan grad” (60 min)

Sudionici su se podijelili u plemena prema rezultatima vježbe “trijaža ideja”. Svaka skupina radi s jednim od odabranih područja prema skupovima definiranim tijekom vježbe “trijaža ideja”: osnažen, povezan, omogućen, zdrav, ekološki. Upute su sljedeće:

- Napravite „grad-selfie“: zapišite trenutnu situaciju u svom gradu u odabranom području. (Ako sudionici dolaze s različitih lokacija, mogu koristiti zbirnu sliku svojih gradova).
- Definirajte jaz između “uspješnog grada” i “grada-selfieja”. Ovdje se mogu koristiti *post-it* papirići iz vježbe “trijaža ideja”, a mogu se dodati i nova pitanja iz relevantnog skupa.
- Razmišljajte o rješenjima problema i prevladavanju jaza.
- Napravite plakat A3 koji promovira vaše inicijative.

Tijekom ove aktivnosti trener bi trebao potaknuti sudionike da primijene poduzetnički način razmišljanja i pokušaju smisliti poslovne aktivnosti, a ne administrativne resurse: „potrebni smo vama i meni da uspijemo”.

VI. Prezentacija o rezultatima na plenarnoj sjednici (20 min)

Svaka grupa delegira jednog ili dva sudionika da održe govor od 5 minuta zamišljajući da ga predstavljaju gradskom vijeću. Izrađen u prethodnoj fazi, poster će se koristiti kao vizualni ishod i može se objesiti na zid sobe i na njega se pozivati tijekom prezentacije kako bi se iznijeli problemi i ponudila poslovna rješenja i potrebni koraci.

VII. Dijeljenje na plenarnoj sjednici (15 min)

Sudionici se vraćaju u plenarni krug. Trener ih prvo pita da razmisle o iskustvu i podijele kako im je bilo pripremati alate i aktivnosti te ih prezentirati. Nakon toga, trener poziva sudionike da podijele svoja očekivanja o korisnosti stvorenih ideja i izmišljenih alata u stvarnom životu.

Potrebni materijali: F2F - A4 papiri, A3 papiri, A3 plakat; ploča, mjesto na zidu; *post-it* papirići, olovke, kemijske, markeri, škare, ljepilo, laptop, projektor.

Literatura za daljnje proširenje teme:

- Vodič za *spinner* krafne: https://docs.google.com/presentation/d/1aoEGFe_2-NjlEHnefmNuZgWfiWyCNulC0g1ODHai0wM/edit#slide=id.gbbe6040c85_0_0
- Doughnut spinner template in 25+ languages <https://doughnuteconomics.org/tools-and-stories/65>
- Ideje za mapiranje grada <https://doughnuteconomics.org/tools-and-stories/76>
- Kate Raworth. (2020, September 30). Krafna | Kate Raworth. Kate Raworth | Istraživanje ekonomije krafne. <https://www.kateraworth.com/doughnut/>
- Primjer Amsterdama kao ekonomije krafne: A. (2021a, September 12). Policy: Circular economy. English Site. <https://www.amsterdam.nl/en/policy/sustainability/circular-economy/>
- Informacije o planetarnim granicama: <https://www.stockholmresilience.org/download/18.8615c78125078c8d3380002197/ES-2009-3180.pdf>

Preporuke za daljnje multipliciranje ove sesije:

- Praktični ishod ove sesije sudionici mogu dalje koristiti kao poslovne ideje, kao i odnijeti ih pravim gradskim vijećima ako to bude moguće.
- *Online* događaji: moguće je objaviti predloške navedene u sesiji u program na *online* ploču i izravno komunicirati s njom.
- Aktivnosti navedene u ovoj sesiji mogu se lako prilagoditi ako se provode u razdoblju covid-19. Treneri bi trebali samo osigurati da sudionici nose maske i drže se udaljenosti dok stoje u krugu tijekom aktivnosti, kao i da imaju na raspolaganju dezinfekcijsko sredstvo za ruke/dezinficijens.

9. Model vodstva Flow Compass kao način za razvijanje interpersonalnih vještina koje podržavaju poduzetničke aktivnosti

Naslov sesije: Model vodstva Flow Compass kao način za razvijanje interpersonalnih vještina koje podržavaju poduzetničke aktivnosti

Trajanje: 180 min

Pozadina:

Kao što je već rečeno, postizanje međusobnog razumijevanja između različitih aktera i sudionika ključni je faktor za postizanje uspjeha i napredak. Da bi se postigla suradnja i učinkovitost u situaciji povećanog broja interakcija između znatno povećanog broja sudionika, potrebno je ući u novi teritorij - koji prethodno nije bio cijenjen kao dio 'gospodarstva' - kako bi se razumjeli postojeći akteri, radnje i ponašanja unutar različitih zajednica. Kako bi poduzetnici ušli u ta područja, postoji velika potreba za razvojem holističkog kompasa koji će pomoći pri donošenju odluka. Model vodstva Flow Compass služi kao takav alat, pruža inspirativne smjernice za vođenje, te organizira poslovanje oko mjerljivih godišnjih ciklusa.

Cilj sesije: Osnažiti sudionike u razumijevanju i korištenju modela Flow Compass za samoocjenjivanje i strateško planiranje razvoja međuljudskih vještina.

Ciljevi:

- Uvesti pripovijedanje kao metodu povezivanja s drugima;
- Identificirati menadžerske i upravljačke kompetencije;
- Naučiti o inspirativnom vodstvu;
- Vježbati vještine aktivnog slušanja.

Adresirane kompetencije:

- Analitičko promišljanje;
- Aktivno slušanje;
- Financijska i biznis osviještenost;
- Komunikacija i intervjuiranje;
- Socijalne i građanske kompetencije;
- Kompetencije za lakše učenje.

Metodologija i metode:

- Pripovijedanje;
- *Inputs* (prezentacije);
- Osobna refleksija;
- *Brainstorming*;
- Elaboracija u malim grupama;
- Plenarna sjednica.

Tijek sesije:

I. Uvod u sesiju (5 min)

Trener uspostavlja vezu s prethodnim sesijama koristeći osnovne informacije te predstavlja teme i metode trenutne sesije. U ovoj sesiji sudionici će otkriti međuljudske i druge vještine potrebne za svakoga tko želi postati poduzetnik ili poboljšati funkcioniranje postojećeg poslovanja. Ove vještine postaju bitne ako se uzme u obzir promjena globalne gospodarske agende vođene ciljevima održivog razvoja i idealima ekonomije krafne.

II. Rad u malim grupama "Pripovijedanje" (40 min)

U ovoj sesiji metoda pripovijedanja koristi se za stvaranje veza i stvaranje atmosfere za daljnji dublji rad na međuljudskim vještinama. Pripovijedanje je također odličan način za otvaranje ljudi i postavljanje pozitivnih stavova. Sudionici zauzimaju mjesta oblikujući krug (5-6 osoba u svakoj grupi). Trener postavlja niže navedena pitanja predstavljajući ih na ekranu, a zatim se pripovijedanje nastavlja u skupinama. Drugi način rješavanja ove aktivnosti je dijeljenje ispisanih kartica grupama (poveznicu s materijalima možete pronaći u odjeljku Pozadinski dokumenti). Svako pitanje zauzima krug u grupi. Aktivnost se nastavlja dok kartice s pitanjima ne završe ili dok ne istekne zakazano vrijeme. Trener daje ljudima oko 5 minuta da razmisle o svojim pričama, ako je potrebno. U ovom trenutku sudionici obuke trebali bi već biti međusobno upoznati kako bi mogli otvoreno razgovarati, ali trener može započeti s osobnom pričom. Pitanja za ovu aktivnost mogu biti sljedeća:

- Ispričaj sjećanje iz djetinjstva koje ne želiš zaboraviti
- Kad bismo postali prijatelji, što moram znati o tebi?
- Koje je tvoje najdraže vlasništvo i kome bi ga ostavio?
- Koji je najbolji savjet kojeg si dobio i od koga?
- U kojem smislu bi htio da je sljedeća godina drugačija od tekuće?

III. Teorijski input "Flow Compass" (15 min)

Trener predstavlja inovativni inspirativni model vodstva pod nazivom „Flow Compass“. Ovaj model ima za cilj otkriti osobne i profesionalne vrijednosti i ambicije, te pomaže razumjeti i optimalno koristiti poslovne talente članova tima. U ovom dijelu zamišljeno je da trener organizira interaktivnu prezentaciju: daje pripremljene teorijske podatke i istodobno olakšava interaktivno sudjelovanje i pitanja sudionika o teoretskom unosu.

IV. Diskusija u plenarnoj sjednici "Vodstvo vs menadžment" (25 min)

Rasprava započinje vježbom u kojoj trener koristi bijelu ploču ili *flipchart* papir podijeljen u dvije kolone i nudi sudionicima da ih ispune kvalitetama, vještinama i obvezama za koje smatraju da su važne za menadžera ili vođu. To se može učiniti jednostavnim govorom sa sjedala, a trener zapisuje prijedloge ili sudionici mogu doći i sami napisati svoje prijedloge. Aktivnost traje 5-10 minuta. U drugom dijelu vježbe trener predlaže razradu teme u otvorenoj raspravi sa svim sudionicima. Sudionicima se postavlja sljedeće pitanje: "Što je važnije za poduzetnika - biti dobar vođa ili dobar menadžer?" i pozvani su iznijeti svoje obrazloženje. Popisi koji su stvoreni na ploči trebali bi ostati vidljivi u prostoriji kako bi se mogli dalje koristiti u sesiji.

V. Flow Compass praktična vježba (45 min)

Trener objašnjava zadatak i pravila aktivnosti, a zatim dijeli isprintane materijale. Ova vježba se sastoji od dva koraka. Nakon što je prvi korak dovršen, sudionici se trebaju podijeliti u parove.

Korak 1 - Refleksija

Sudionicima se daje 20 minuta da razmisle o vlastitom razumijevanju Istoka (o svojoj strasti i osobnim vrijednostima), da definiraju svoj Zapad (ciljeve u životu i poslu) i zapišu svoja razmišljanja na obrasce A4 Compass Flow (vezu na brošure može možete pronaći u odjeljku Pozadinski dokumenti).

Korak 2 - Dijeljenje

Trener koristi mjerač vremena za ovaj dio aktivnosti. Sudionici su sada pozvani podijeliti svoja razmišljanja s parom. Dijeljenje bi trebalo prestati svaki put nakon isteka danih 5 minuta. Nakon podjele u parovima, svaki sudionik ima 5 minuta da podijeli svoj osobni Istok i Zapad, dok je partneru dodijeljeno da sluša bez komentara i postavljanja pitanja. Zatim se slušatelju daje 5 minuta da pruži povratnu informaciju o onome što je čuo. Parovi mijenjaju uloge.

VI. Grupni rad "Akcijski plan" (35 min)

Za ovu aktivnost sudionici rade u malim grupama od 4 do 5 ljudi. Njihov je zadatak izgraditi most od Istoka prema Zapadu koji se kreće kroz jug i sjever kompasa. Sudionici moraju smisliti ideje i akcijski plan prelaska sa strasti na poslovni rezultat. Svaka grupa zapisuje svoje ideje na A3 papir. Trener prikuplja ispunjene materijale na kraju sesije kako bi ih digitalizirao i poslao natrag svim sudionicima kao rezultat sesije. U ovoj aktivnosti sudionici se mogu dogovoriti da će upotrijebiti, u svrhu primjera i prezentacije, vlastita iskustva, podijeljene priče, zamišljeni primjer poduzetnikove figure, prijedloge napisane na ploči s prikazima itd.

VII. Razgovor u plenarnoj sjednici (15 min)

Sudionici se vraćaju u plenarni krug. Trener ih prvo zamoli da razmisle o iskustvu otkrivanja i dijeljenja svojih osobnih priča i vrijednosti. Nakon toga trener poziva sudionike da podijele kakvo im je iskustvo bilo iz perspektive korisnika alata Flow Compass.

Potrebni materijali: F2F - A4 papiri, A3 papiri, *flipchart* papiri, *post-it* papirići, olovke, markeri, boje, laptop, projektor, štoperica.

Literatura za daljnje proširenje teme:

- Više informacija i *hand-out* materijala za pripovijedanje: <https://nl.masterpeace.org/materialen/>
- *Input* materijali i *hand-outs* za Flow Compass prezentaciju i slične aktivnosti: <https://masterpeace.org/flow-compass-a-guide-to-unleash-your-potential/>
- Više informacija o izazovima nove poduzetničke ere: <https://www.entrepreneur.com/article/254721>

Preporuke za daljnje multipliciranje ove sesije:

- Ova sesija dovodi sudionike u vrlo osoban i kreativan odnos. Sva mišljenja i svi nalazi ove sesije su važni. Trenerima se savjetuje da potiču dijeljenje, ali ne i inzistiraju, dopuštajući nekim sudionicima da se suzdrže od dijeljenja osobnih priča sve dok im se to ne poželi.
- Aktivnosti navedene u ovoj sesiji mogu se lako prilagoditi ako se provode u razdoblju covid-19. Treneri bi trebali samo osigurati da sudionici nose maske i drže se udaljenosti dok stoje u krugu tijekom aktivnosti, kao i da imaju na raspolaganju dezinfekcijsko sredstvo za ruke/dezinficijens.

10. Razvoj inovativnosti i kreativnih kompetencija za razvoj poduzetničkog načina razmišljanja korisnika (starijih i odraslih sa smanjenim mogućnostima)

Naslov sesije: Razvoj inovativnosti i kreativnih kompetencija za razvoj poduzetničkog načina razmišljanja korisnika (starijih i odraslih sa smanjenim mogućnostima)

Trajanje: 180 min

Pozadina:

Prilikom razvoja novih programa za ciljne skupine važno je imati jedinstvenu vrijednosnu ponudu koja ju razlikuje od postojećih. Istodobno, s novim trendovima u poduzetništvu, osim jedinstvene vrijednosti, inovativni elementi i kreativnost od velike su važnosti. Stoga ovaj program pokriva razvoj kreativnosti i inovacijske vještine kao bitne kompetencije u poduzetničkom umu. Sudionici imaju priliku proći interaktivne vježbe koje potiču njihovo kreativno i kritičko razmišljanje prema dovršetku zadataka i učenju novih metoda koje će koristiti pri radu sa starijim osobama i odraslima s manje mogućnosti u razvoju poduzetničkog mišljenja.

Cilj sesije: Ojačati znanje o inovativnosti i kreativnosti te razviti kompetencije sudionika u stvaranju atraktivnih metoda za svoje ciljne skupine.

Ciljevi:

- Istražiti koncepte inovativnosti i kreativnosti u obrazovanju;
- Shvatiti važnost sposobnost inovativnosti i kreativnosti u poduzetničkom učenju i razvoju mišljenja;
- Ojačati kritičko i kreativno razmišljanje sudionika;
- Razmišljati o primjeni inovativnih metoda i o tome kako se mogu koristiti s ciljnom skupinom starijih i odraslih sa smanjenim mogućnostima;
- Stvoriti prostor za timski rad i komunikaciju.

Adresirane kompetencije:

- Analitičko promišljanje;
- Osobne, društvene i kompetencije za lakše učenje;
- Timski rad;
- Komunikacija;
- Inovativnost;
- Kreativno i kritičko promišljanje.

Metodologija i metode:

- Interaktivne i kreativne vježbe;

- Reflektivne metode;
- Rad u malim grupama;
- Diskusija.

Tijek sesije:

I. Vlastita inovacija (65 min)

Trener daje upute sudionicima da tijekom ove sesije imaju priliku izraziti svoju kreativnost u predavljanju sebe i svoje jedinstvenosti u grupi. On/ona pruža sudionicima nekoliko materijala, kao što su olovke u boji, *post-it* papirići različitih oblika i drugi ukrasni materijali koje mogu koristiti za kreativne crteže ili dizajne. Konkretni zadatak je sljedeći:

- Pojedinačni zadatak je osmisliti vlastiti plakat koji se smatra prezentacijom sebe. Plakat bi trebao biti vrlo personaliziran i sadržavati karakteristike koje su posebne za svakog pojedinca. Može uključivati omiljenu izreku poznate osobe, hobi, osobu koja mu je uzor i slične stvari.

Trener koristi do 10 minuta za detaljne upute i daje sudionicima do 40 minuta da dovrše svoj zadatak. Kad sudionici obavijeste da su završili s osmišljavanjem plakata, trener daje sljedeće upute gdje će se u narednih 15 minuta održati izložba plakata. Ideja je da se svaka osoba uspije sastati sa svakom osobom u radnoj sobi i predstaviti svoj plakat. Trener ih upućuje da provedu najviše 2 minute sa svakom osobom kako bi mogli upoznati što je moguće više ljudi u zadanom vremenu.

II. Koliko koristi može imati osušena kemijska? (25 min)

Sesija se nastavlja još jednom vježbom o razvoju kritičkog i kreativnog mišljenja. Trener informira sudionike da je tijekom ovog dijela sesije ponovno potrebno inovativno razmišljanje i korištenje kreativnosti. U ovoj vježbi sudionici su podijeljeni u 4-5 malih grupa. Svaka grupa dobiva osušenu kemijsku. Upute trenera su da u narednih 15 minuta svaka skupina mora sastaviti popis koliko koristi osušeno sredstvo može imati. Dobitna nagrada može se ponuditi ukoliko trener želi poticati natjecateljski duh između skupina u kojima je pobjednik skupina s najdužim popisom. Kad sve grupe završe, pozvane su podijeliti svoje popise na plenarnoj sjednici i vidjeti međusobne sličnosti i razlike, kao i vidjeti koja je grupa napravila najduži popis.

III. Sutrašnji naslov (40 min)

Za ovu aktivnost sudionici nastavljaju raditi u istim grupama iz prethodne aktivnosti. Trener ih sada upućuje da u sljedećih 40 minuta moraju osmisliti novinski naslov za vijesti sljedećeg dana. Dobiveni su različiti materijali dostupni u radnoj sobi, te neke stare novine koje je trener donio ili sudionici iz vlastitih zemalja. Daljnje upute su da bi trebali obratiti pažnju na svaki aspekt naslova u novinama, počevši od upotrebe fonta, rječnika, elemenata koji lako privlače pažnju ljudi, korištenih boja, dizajna itd. Zatim dodaje da će tijekom sljedećeg dijela svaka grupa predstaviti svoj naslov u novinama te će se nastaviti daljnja rasprava uključujući povratne informacije o tome koliko je svaki naslov privlačan i sažet.

IV. Prezentacija i debriefing (50 min)

Sudionici se pridružuju plenarnoj sjednici radi kratkog predavljanja naslova svojih novina i rasprave. Svaka grupa dijeli svoje naslove, a drugi sudionici zajedno s trenerom daju komentare o tome je li naslov dovoljno zanimljiv. Također, ima prostora za pitanja i prijedloge. Nakon što prezentacije i rasprava o njima završe, trener počinje kratkim izvještajem o sesiji pitajući sudionike o dojmu o odabranim metodama. Štoviše, trener postavlja pitanja koja se odnose na njihovo učenje iz ovih metoda i zaključuje sesiju naglašavajući svrhu svake aktivnosti u pokazivanju važnosti inovativnosti i poticanju kreativnosti pri

razvoju obrazovnih programa poduzetničkog mišljenja za starije i odrasle osobe sa smanjenim mogućnostima.

Potrebni materijali: *flipchart* papiri, *post-it* papirići, markeri, olovke i kemijske, nekoliko isušenih kemijski, novine.

Literatura za daljnje proširenje teme:

- Aktivnosti koje pospješuju kreativnost: Dobbs, M. (2020, May 8). 5 Activities to Encourage Creative Thinking in Secondary ELA — Bespoke ELA: Essay Writing Tips + Lesson Plans. Bespoke ELA. <https://www.bespokeclassroom.com/blog/2018/8/22/5-activities-to-encourage-creative-thinking>

Preporuke za daljnje multipliciranje ove sesije:

- Preporučuje se da treneri zatraže od polaznika da na obuku donesu neke stare novine kako bi mogli izrezati različite dijelove novina i napraviti kreativnije naslove za vježbu.
- Aktivnosti navedene u ovoj sesiji mogu se lako prilagoditi ako se provode u razdoblju covid-19. Treneri bi trebali samo osigurati da sudionici nose maske i drže se udaljenosti dok stoje u krugu tijekom aktivnosti, kao i da imaju na raspolaganju dezinfekcijsko sredstvo za ruke/dezinficijens.

11. Kreativno rješavanje problema i inovativne metode promišljanja

Naslov sesije: Kreativno rješavanje problema i inovativne metode promišljanja

Trajanje: 180 min

Pozadina:

U poduzetničkom svijetu, procesi donošenja odluka od velike su važnosti i utječu ne samo na unutarnju strukturu organizacije, već i na vanjsku, koju čine i različiti sudionici, pristaše i korisnici. Stoga je koncept rješavanja problema povezan s inovativnim razmišljanjem te je ono ključno u programima poduzetničkog obrazovanja. Ova sesija sastoji se od različitih dijelova i aktivnosti čiji je cilj jačanje kapaciteta sudionika u kreativnom rješavanju problema i inovativnim metodama razmišljanja. Prikazan je teorijski doprinos različitim kreativnim alatima i tehnikama koji potiču kreativno rješavanje problema i razmjenu ideja. Nadalje, uvodi se i prakticira poznati model "Šest razmišljajućih šešira" kako bi edukatori mogli promisliti o njegovoj primjeni u svojim budućim programima poduzetničkog učenja sa starijim osobama i odraslima sa smanjenim mogućnostima. Sesija se sastoji od razmatranja aktivnosti i daje prostora za pojašnjenja koncepata i modela.

Cilj sesije: Shvatiti važnost kreativnog rješavanja problema i inovativnog razmišljanja u poduzetničkom svijetu te dodatno istražiti modele koji doprinose razvoju ovih kompetencija.

Ciljevi:

- Naučiti o važnosti kreativnog rješavanja problema i inovativnog razmišljanja u poduzetništvu;
- Nadalje istražiti pojmove kroz interaktivne vježbe;
- Naučiti o postojećim modelima za kreativno rješavanje problema koji se mogu koristiti u radu sa starijim osobama i odraslima sa smanjenim mogućnostima;
- Stvoriti prostor za interakciju i uvježbavanje modela šest šešira razmišljanja kao dobro poznatog modela za procese donošenja odluka.

Adresirane kompetencije:

- Analitičko promišljanje;
- Poduzetništvo;
- Pismenost;
- Kritičko i kreativno promišljanje;
- Osobne, društvene i kompetencije za lakše učenje;
- Komunikacija i suradnja.

Metodologija i metode:

- *Brainstorming*;
- Teorijski *input*;
- Vježba šest šešira za razmišljanje;
- *Debriefing*.

Tijek sesije:

I. **Brainstorming oko rješavanja problema (20 min)**

Trener daje kratki uvod o strukturi sesije. Zatim počinje kratka sesija razmišljanja o načinu na koji svaki sudionik svoje odluke temelji na različitim životnim situacijama. Dok su neki ključni elementi zapisani na ploči, trener postavlja dodatna pitanja u vezi s najtežom odlukom koju je ikada donio i što je utjecalo na proces donošenja odluka. *Brainstorming* traje otprilike 15 minuta.

II. **Teorijski input u vezi kreativnog rješavanja problema (30 min)**

Detaljna prezentacija o kreativnom rješavanju problema i inovativnim metodama razmišljanja. Prezentacija uključuje uvođenje različitih tehnika koje se koriste u procesu donošenja odluka i alata za *brainstorming*. Neke od predstavljenih tehnika su SCAMPER, SWOT analiza, šest šešira za razmišljanje, PEST analiza. Trener objašnjava da će se tijekom ove sesije jedna od tehnika dodatno istražiti i uvježbati kako bi se bolje razumjelo kako to izgleda u praksi.

III. **Vježba "šest šešira za razmišljanje" – uvodni dio (20 min)**

Sudionici se detaljno upoznaju s konceptom šest šešira za razmišljanje i metodologijom provedbe. Ova se metodologija sastoji od različitog načina razmišljanja i načina na koji se u takvim slučajevima može donijeti odluka. Trener započinje kratku raspravu o temi iz područja poduzetništva (za ovaj dio može se odabrati bilo koja tema). No, prije nego što počne rasprava, svakom sudioniku se dijeli materijal s opisom šest šešira. Zatim grupa odlučuje o uparivanju šešira različitih boja. Kombinacija može biti bijela i crvena, žuta i crna, zelena i plava, ali i svaka druga kombinacija funkcionira. Kombinacija je napisana na *flipchart* papiru i rasprava počinje. Preporučena boja za početak može biti plava i tom bojom bi rasprava trebala i završiti. Svaki šešir ima ograničenje od 2 do 10 minuta za raspravu. Trener počinje voditi grupu kroz svaki šešir podsjećajući ih na vrijeme i fokus.

IV. **Vježba "šest šešira za razmišljanje" – implementacijski dio (70 min)**

Na ovom dijelu sudionici predstavljaju neku određenu boju jedne od šest šešira za razmišljanje i nakon 10 minuta prelaze na drugu boju kako bi nastavili raspravu na drugi način. Kad rasprava započne, trener promatra proces i bilježi vrijeme. Također, treneri trebaju obratiti pažnju jesu li svi sudionici uključeni u raspravu. Treba postaviti neka osnovna pravila, kao što su međusobno nekritiziranje ideja i međusobno neometanje. Brošura s opisom šest šešira za razmišljanje koja se daje sudionicima sastoji se od sljedećeg:

- **Plavi šešir** smatra se kontrolnim šeširom. Onaj tko ga ima moderira proces razmišljanja, brine se za poštivanje zadanog dnevnog reda, sažima ključne točke rasprave i stvara prostor za prijedloge sljedećih koraka.
- **Bijeli šešir** smatra se informacijskim šeširom koji se usredotočuje na dostupnost informacija, podataka i činjenica, analizira prošle/trenutne trendove i provjerava pouke iz tih podataka, te ih uzima u obzir. Ovdje se rasprava temelji na objektivnom razmišljanju.
- **Crveni šešir** se smatra osjećajnim šeširom i koristi intuiciju, reakcije i emocije u procesu donošenja odluka. Ovdje nema prostora za racionalna objašnjenja jer se cijela rasprava i odluke donose izražavanjem emocija, osjećaja, strahova, sviđanja, nesviđanja itd.
- **Crni šešir** smatra se zaštitnim ili prosudbenim šeširom. Ovdje rasprava stavlja potencijal na negativne ishode svake odluke koja se donese. Dakle, pruža priliku da se identificiraju potencijalne slabosti, nedostaci, poteškoće i na temelju toga promijeni proces, ili čak pripreme planovi za nepredviđene situacije.
- **Žuti šešir** smatra se optimističnim šeširom i koristi se za istraživanje prednosti i vrijednosti u kratkom i dugoročnom razdoblju bilo koje donesene odluke. Također se usredotočuje na pozitivno razmišljanje i na optimističan pristup pri odlučivanju. Pomaže nastaviti kad je sve sumorno i teško.

- **Zeleni šešir** smatra se kreativnim šeširovom za razmišljanje i koristi se kada je potrebno kreativno razmišljanje za istraživanje ideja, traženje mogućnosti i iskorištavanje novih rješenja problema.

V. Vježba “šest šešira za razmišljanje” – debriefing dio (40 min)

Učesnici su pozvani da se pridruže plenarnom sastanku radi izvještaja o sesiji. Sesiju vodi trener, a za raspravu se koriste sljedeća pitanja:

- Što je učinilo raspravu sa šest šešira za razmišljanje drugačijom od prethodnih diskusija?
- U kojem je smislu ova vrsta diskutiranja korisna pri donošenju odluka?
- Što se može smatrati prednošću u metodi šest šešira pri donošenju odluke?
- Koja su eventualna ograničenja pri donošenju odluka na bazi metode šest šešira?

Potrebni materijali: A4 papiri, *flipchart* papiri, *post-it* papirići, markeri, olovke i kemijske, kartice koje objašnjavaju šest šešira za razmišljanje, šest šešira različitih boja.

Literatura za daljnje proširenje teme:

- Više informacija o modelu šest šešira pri kreativnom rješavanju problema: <https://www.youtube.com/watch?v=oHiwpz7r4wY>
- Više o *brainstorming* pristupima i tehnikama: Simon, B. (n.d.). Discover the Best Brainstorming Approaches and Techniques to Motivate Your Team. Smartsheet. Retrieved September 12, 2021, from <https://www.smartsheet.com/brainstorming-techniques-activities-and-exercises>
- Pozitivna psihologija kreativnosti: Gaines, J., PhD. (2021, August 30). Fostering Creativity: 12 Tips for Boosting Your Creative Skills. PositivePsychology.Com. <https://positivepsychology.com/creativity/>

Preporuke za daljnje multipliciranje ove sesije:

- Boje odabrane za objašnjenje ‘šest šešira za razmišljanje’ trebale bi biti iste kao i boje koje imaju stvarni doneseni šeširi kako bi se izbjegla zabuna kod sudionika prilikom izvođenja vježbe i razumijevanja koncepta.
- U slučaju da je grupa vrlo velika, trener može podijeliti grupu na dvije. U tom slučaju za aktivnost je potreban dodatni set šešira.
- Aktivnosti navedene u ovoj sesiji mogu se lako prilagoditi ako se provode u razdoblju covid-19. Treneri bi trebali samo osigurati da sudionici nose maske i drže se udaljenosti dok stoje u krugu tijekom aktivnosti, kao i da imaju na raspolaganju dezinfekcijsko sredstvo za ruke/dezinficijens.

12. Razvijanje edukacijskih programa za razvoj poduzetničkog razmišljanja kod starijih i odraslih sa smanjenim mogućnostima

Naslov sesije: Razvijanje edukacijskih programa za razvoj poduzetničkog razmišljanja kod starijih i odraslih sa smanjenim mogućnostima

Trajanje: 180 + 180 min

Pozadina:

Sudionici su na mjestu gdje moraju primijeniti učenje koje su razvili tijekom programa. Tijekom prethodnih sesija bilo je nekoliko malih istraživačkih zadataka, refleksivnih aktivnosti u kojima su kratko uspoređivali svoju stvarnost u poduzetničkom učenju na lokalnoj razini s naučenim metodama. Sve one sesije i rezultati koji su vidljivi u radnoj sobi koristit će se na ovoj sesiji za daljnje planiranje novih projekata. Na ovoj sesiji sudionici imaju priliku razviti nove obrazovne planove za razvoj poduzetničkog mišljenja među starijim osobama i odraslima s manje mogućnosti. Ovi obrazovni planovi služe kao prvi korak prema primjeni teorije u praksi, a sudionicima za stvaranje partnerstva u budućim projektima. Također, kroz razvoj ovih radionica sudionici imaju priliku ojačati svoj timski rad i komunikacijske vještine.

Cilj sesije: Stvoriti prostor za korištenje stečenog znanja u praksi kroz razvoj obrazovnih planova za poduzetnički način razmišljanja za starije osobe i odrasle s manje mogućnosti.

Ciljevi:

- Razmišljati o učenju i iskustvu stečenom u programu o poduzetničkom učenju i razvoju mišljenja;
- Omogućiti prostor za pospješivanje budućih obrazovnih planova za razvoj poduzetničkog razmišljanja starijih osoba i odraslih sa smanjenim mogućnostima;
- Ojačati timski rad i komunikacijske vještine sudionika.

Adresirane kompetencije:

- Kreativno i kritičko promišljanje;
- Socijalne građanske kompetencije;
- Poduzetništvo;
- Komunikacija i suradnja;
- Timski rad;
- Analiza i refleksija;
- Digitalne vještine;
- Prezentiranje.

Metodologija i metode:

- Rad u malim grupama;
- Diskusija.

Tijek sesije:

I. Uvod u sesiju i plan rada (10 min)

Trener započinje sesiju dajući uvod o cijelom radnom danu i konkretnom zadatku koji im je zadan. Sudionici su obaviješteni da tijekom cijelog dana imaju priliku primijeniti stečeno znanje u praksi. Upućeni su da razviju nove obrazovne planove za razvoj poduzetničkog mišljenja za starije osobe i odrasle s manje mogućnosti koje će se koristiti u programima njihovih budućih organizacija. Podijeljeni su u četiri male grupe.

II. Razvoj obrazovnog plana (180 min)

Trener daje uputu grupama da razviju željeni edukacijski plan do kraja dana. Obavještava ih da će nakon 180 minuta rada uslijediti okupljanje od 20 minuta kada svi moraju doći u plenarni krug. Sudionici se pridružuju svojim grupama i započinju s radom na izradi obrazovnih planova.

I. Okupljanje i provjera (20 min)

Sve se skupine okupljaju na plenarnoj sjednici radi kratkog izlaganja o napretku u izvršavanju zadatka. Treneri izražavaju svoju raspoloživost za potrebnu pomoć i podršku u danom zadatku, a istovremeno im daju prijedloge za nastavak rada.

II. Nastavak grupnog rada i priprema prezentacije (150 min)

Sudionici se vraćaju na svoje radno mjesto kako bi nastavili raditi na razvoju obrazovnih planova. Imaju 150 minuta da završe zadatak i pripreme prezentaciju za sljedeći dan kada dobivaju povratne informacije od trenera.

Potrebni materijali: *flipchart* papiri, laptopi, projektor, markeri, olovke i kemijske, i ostali materijali.

Preporuke za daljnje multipliciranje ove sesije:

- Kad sudionici rade na razvoju obrazovnih planova, preporučljivo je da odaberu predložak/format obrazovnih planova koji se koriste u njihovoj ustanovi za obrazovanje odraslih. Treneri bi trebali biti spremni prilagoditi se različitim formatima obrazovnih planova.
- Treneri trebaju biti stalno dostupni kako bi pomogli i olakšali sudionicima. Također bi trebali posjetiti radno mjesto svake grupe kako bi provjerili trebaju li im pomoć ili smjernice. Sesije provjere trebaju biti vrlo kratke kako bi se odgovorilo na potrebe svake radne skupine.
- Aktivnosti navedene u ovoj sesiji mogu se lako prilagoditi ako se provode u razdoblju covid-19. Treneri bi trebali samo osigurati da sudionici nose maske i drže se udaljenosti dok stoje u krugu tijekom aktivnosti, kao i da imaju na raspolaganju dezinfekcijsko sredstvo za ruke/dezinficijens.

13. Presentacija i konzultacije

Naslov sesije: Presentacija i konzultacije

Trajanje: 180 min

Pozadina:

Ova sesija služi kao odraz svih točaka učenja obuke. Sudionici imaju priliku predstaviti razvijeni obrazovni plan o razvoju poduzetničkog mišljenja za starije i odrasle sa smanjenim mogućnostima. Prezentirane detaljne planove trebaju analizirati treneri i na temelju prezentacije dati povratne informacije o radu. Dobivene povratne informacije koriste se za daljnje poboljšanje obrazovnih planova i implementaciju u buduće programe.

Cilj sesije: Stvoriti prostor za prezentiranje razvijenih obrazovnih planova za razvoj poduzetničkog mišljenja kod starijih osoba i odraslih sa smanjenim mogućnostima i pružiti povratne informacije za daljnje poboljšanje.

Ciljevi:

- Dati prostor za prezentiranje razvijenih obrazovnih planova svake skupine;
- Istaknuti važnost timskog rada i komunikacije pri timskom radu;
- Analizirati razvijene obrazovne planove i dati posebne povratne informacije za svaku odgovarajuću skupinu kako bi se dodatno poboljšala njihova provedba.

Adresirane kompetencije:

- Poduzetništvo;
- Komunikacija i suradnja;
- Građanska kompetencija;
- Analiza i reflektiranje;
- Digitalne kompetencije;
- Prezentiranje.

Metodologija i metoda:

- Presentacije;
- Konzultacije i diskusija.

Tijek sesije:

I. Upoznavanje sa sesijom (10 min)

Trener započinje sesiju naglašavajući važnost razvijenih obrazovnih planova po grupama i priliku da im ih predstavi kako bi dobili povratne informacije koje se mogu koristiti za daljnje poboljšanje rada. Štoviše, treneri dodaju da će dati detaljne povratne informacije i konzultacije za svaku skupinu kako bi im to moglo biti od velike koristi pri planiranju razvoja ovih planova sa svojom ciljnom skupinom starijih osoba i odraslih osoba sa smanjenim mogućnostima. Daju grupama 5 minuta u slučaju da trebaju nešto pripremiti prije početka prezentacije.

II. Prezentacije (130 min)

Trener obavještava sudionike da svaka skupina ima 20-25 minuta za predstaviti svoje razvijene obrazovne planove. Nakon svake prezentacije održava se kratka sesija pitanja i odgovora za druge sudionike/grupe kako bi razjasnili sve potrebne informacije.

III. Konzultacije i diskusija (40 min)

Kad se završe prezentacije svake grupe, treneri zahvaljuju na doprinosima sudionika i naporu pri izradi obrazovnih planova. U ovoj fazi svi sudionici su na plenarnoj sjednici radi rasprave o radnom procesu, kao i radi konzultacija i povratnih informacija o svom radu. Treneri počinju detaljnim povratnim informacijama za svaku skupinu te pripremljenim prijedlozima, komentarima i pohvalama na radu. Nakon povratnih informacija, svi sudionici i treneri razgovaraju o svojim izazovima i dojmovima o zadatku.

Potrebni materijali: *flipchart* papiri, laptopi, projektor, markeri, olovke i kemijske, te ostali potrebni materijali.

Preporuke za daljnje multipliciranje ove sesije:

- Preporučuje se da tijekom provedbe ove sesije postoje dva trenera. To bi pridonijelo većoj pozornosti prema prezentacijama grupe i još jednoj perspektivi za povratne informacije.
- Aktivnosti navedene u ovoj sesiji mogu se lako prilagoditi ako se provode u razdoblju covid-19. Treneri bi trebali samo osigurati da sudionici nose maske i drže se udaljenosti dok stoje u krugu tijekom aktivnosti, kao i da imaju na raspolaganju dezinfekcijsko sredstvo za ruke/dezinficijens.

14. Evaluacija i zaključak

Naslov sesije: Evaluacija i zaključak

Trajanje: 90 min

Pozadina:

Ovo je posljednja sesija obuke gdje svi polaznici imaju priliku u potpunosti razmisliti o programu, sudjelovanju, dojmovima i svom doprinosu. Tijekom ove sesije daje se prostor za razmišljanje i evaluaciju ciljeva učenja svakog sudionika, očekivanja i strahova o kojima se raspravljalo tijekom prvog radnog dana, njihovu ukupnu evaluaciju programa, uključujući logističku podršku i energiju tima. Organizacija ove sesije vrlo je važna za polaznike da razmisle i shvate koliko su naučili tijekom programa i s kojim elementima se vraćaju kući. S druge strane, to je za organizatore i trenere izuzetno važno jer će dobiti rezultat svojih napora u organizaciji cijelog procesa, planiranju radnih dana, kao i ocjeni odabranih metoda i metodologija. Treneri koriste različite metode za završetak ove sesije, uključujući samorefleksiju, kreativno izražavanje, verbalne i pisane metode evaluacije.

Cilj sesije: Stvoriti prostor za razmišljanje i evaluaciju obuke te izražavanje dojmova o cijelom organizacijskom procesu i odabranim metodama.

Ciljevi:

- Razmišljati o programu i ciljevima učenja;
- Stvoriti prostor za razmjenu dojmova o obuci i timskom radu;
- Korištenje kreativnih metoda za ocjenjivanje obuke za polaznike.

Adresirane kompetencije:

- Komunikacija i sudjelovanje;
- Pismenost;
- Digitalne kompetencije;
- Analiziranje i refleksija;
- Izražavanje kreativnosti.

Metodologija i metode:

- Samorefleksija;
- Procjena učenja;
- Pisana i verbalna evaluacija.

Tijek sesije:

I. Samorefleksija o razvijenim kompetencijama i ciljevima učenja (15 min)

Evaluacijska sesija počinje prvo metodom samorefleksije gdje se sudionici pozivaju da iskoriste sljedećih 15 minuta za razmišljanje o cijelom programu od prvog dana. Treneri napominju da bi, razmišljajući o zadacima i metodama koje se koriste, sudionici trebali razmisliti i o tome koje su kompetencije razvili tijekom obuke i njihovu razinu korištenja za svoje buduće programe na temu poduzetništva.

II. Grupno razmišljanje o učenju i sljedećim koracima (25 min)

Sesija se nastavlja aktivnošću koja uključuje grupno promišljanje ciljeva učenja i sljedećih koraka nakon završene obuke. Trener u prostoriji priprema 4 papira s panoima. Svaki rad ima pitanje na koje sudionici trebaju odgovoriti. Sudionici mogu upotrijebiti *post-it* papiriće za pisanje svojih odgovora i zalijepiti ih u *flipchart* ili upotrijebiti markere/olovke za pisanje izravno na papiru. Određeno vrijeme za ovu vježbu je 20 minuta. Pitanja napisana u panoima su:

- Što treba staviti u frižider? (Koji alat, mišljenje, i/ili ideje neće biti korištene u skoroj budućnosti, nego moguće u kasnijim fazama?)
- Što treba staviti u pećnicu? (Koji alat, mišljenje, i/ili ideje će se koristiti nedugo nakon dolaska kući?)
- Što treba staviti u perilicu odjeće? (Koji alat, mišljenje, i/ili ideje trebaju biti pomalo izmijenjeni kako bi pristajali mom radnom stilu i potrebama?)
- Što treba baciti u smeće? (Koji alat, mišljenje, i/ili ideje nisu korisni ni relevantni za mene i moj rad?)

III. Verbalna evaluacija (30 min)

Kako su sudionici imali priliku razmišljati o sebi i u grupi za ovu zadnju sesiju, trener poziva sve da na plenarnoj sjednici podijele svoju usmenu ocjenu vezanu za dojmove o osposobljavanju, programu, grupi, trenerima, mjestu i općenito cijelom iskustvu. Nadalje, trener naglašava doprinose i strahove postavljene prvog dana i traži od sudionika da podijele svoja osjećanja o tome nakon zajedničkog rada dulje od tjedan dana.

IV. Pismeni evaluacijski obrazac (20 min)

Konačna metoda ocjenjivanja je pisani obrazac za ocjenjivanje. Ovdje trener dijeli poveznicu internetske verzije evaluacijskog obrasca sa sudionicima i daje im 20 minuta da ispune obrazac. Pisani obrazac za evaluaciju sastoji se od pitanja iz sljedećih kategorija: ciljevi učenja i doprinosi, evaluacija rada trenera i korištenih metodologija, evaluacija podrške od strane tima organizacije, evaluacija logistike i smještaja.

Potrebni materijali: *flipchart* papiri, *post-it* papirići, olovke i kemijske, markeri, digitalni uređaji za pismenu evaluaciju (u slučaju da neki od polaznika ne mogu koristiti mobitel).

Preporuke za daljnje multipliciranje ove sesije:

- Pisani obrazac za ocjenjivanje (*online* verzija) treba pripremiti unaprijed i testirati radi li. U slučaju da sudionici žele imati tiskanu kopiju, tim bi trebao imati dostupan pisac ili prethodno ispisati nekoliko primjeraka.
- Aktivnosti navedene u ovoj sesiji mogu se lako prilagoditi ako se provode u razdoblju covid-19. Treneri bi trebali samo osigurati da sudionici nose maske i drže se udaljenosti dok stoje u krugu tijekom aktivnosti, kao i da imaju na raspolaganju dezinfekcijsko sredstvo za ruke/dezinficijens.

IZDAVAČ:

Centar za neformalno obrazovanje i celoživotno učenje (CNELL), Srbija

ЦЕНТАР ЗА НЕФОРМАЛНО ОБРАЗОВАЊЕ
И ЦЕЛОЖИВОТНО УЧЕЊЕ

CENTRE FOR NON-FORMAL EDUCATION AND
LIFELONG LEARNING

“With the support of the Erasmus+ programme of the European Union”

Erasmus+

The European Commission’s support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.